

FEBRUAR • 2 • 1969

MILAD IKA

MLADIKA

IZHAJA VSAK MESEC

1969 leto XIII. št. 2

VSEBINA:

Stanko Janežič: Krik upanja	25
Ada Negri (Marijan Breclj): Cvetoča breskova veja . . .	26
Slavko: Žalostinka	27
Maks Šah: Tisoči Slovanov na grobu sv. Cirila	28
Slavko: Odgovor	28
Marij Maver: Slovenec danes tostran in onstran meje	29
Slavko: Zvezde gorijo	29
Nevin Birska: Vlažno prebu- janje	30
Jetnik: Pajki	31
Slavko: Žalost v očeh, Pri- sluh s poti	31
Josip Kravos: V sanjah na onem svetu	32
Maks Šah: Organik za drž. srednje šole	33
Mladina išče, ustvarja, pro- testira	34
Bodice naših letelih dopis- nikov	36
Martin Jevnikar: Sodobna slov. zamejska literatura	38
S.Š.: Ob 40-letnici umetni- škega delovanja kiparja Goršeta	40
vl.: Prireditve na Goriškem in Tržaškem	42
Kulturni koledarček	44

Uredil

JOŽE PETERLIN

Revijo izdaja uredniški odbor:
Stanko Janežič, Marij Maver,
Albert Miklavc, Franc Mljač,
Sergij Pahor, Jože Peterlin,
Maks Šah, Drago Stoka, Emil
Valentinčič in Marilka Korsič.

Odgovorni urednik:
MARIJ MAVER

Zunanja oprema
PAVEL MEDVEŠČEK

Uredništvo in uprava: Trst, via
Donizetti 3, tel. 23-779 — Pod-
uredništvo v Gorici: SKAD

Cekovni račun 11/7019

Registrirano na sodišču
v Trstu št. 193

Tiska tiskarna »Graphis«, Trst,
ul. Sv. Frančiška 20, tel. 29-477

PISMA NAM IN VAM

PISMO O ENOTNEM NEKULTUR- NEM PROSTORU

Ob deželnih volitvah lani spomla-
di smo v zvezi z neokusno kampa-
njo, ki so jo nekateri vodili, napi-
sali, da obžalujemo in obsojamo ta-
ke vrste polemike. Zdi se pa, da v
Trstu med ljudmi z različnimi nazo-
ri in koncepti ni mogoča več trezna
diskusija. Nekateri zadnji dogodki
to zgovorno potrjujejo. Neka živčna
nestrpnost se je namreč polastila
vseh: tistih, ki so nekje na vrhu in se
z vsemi svojimi močmi borijo, da
ohranijo svoje privilegije, in tistih
nič manj nestrpnih, ki bi radi sami
sebe postavili na vrh, med voditelje
ali generale, slovenskih množic. Eni
in drugi imajo skupno nestrpnost. V
tej gredo tako daleč, da ne poznajo
vsaj minimalne mere dostojnosti. Za
svoje cilje se poslužujejo vseh sred-
stev: denunciacij, osebnih napadov,
podtikanj, škandalov, laži itd. Izbira
sredstev jim ne dela preglavic.

V mislih imamo nekatere dogo-
dke v najbližji preteklosti, ki so prav
gotovo vsem znani, zato bi jih tu ne
navajali. Zabeležili bi le dva: škanda-
listično brošuro o Odboru za pomoč
razlaščencem in pa tisto poročilo o
okrogli mizi primorskih revij, ki se
zdi površnemu bralcu od vseh naj-
bolj nedolžno in neinteligentno, a je
v resnici najbolj podlo, ker gre pri-
tem za ovaduško poročanje, v kate-
rem si avtor zamišlja slovenski pro-
stor pač po svoje in meni, da za
ustvarjanje tega prostora nismo vsi
poklicani.

Če si časopis zamišlja enotni slo-
venski prostor tako, potem je tudi ra-
zumljivo, zakaj Osrednjo Prešernovo
proslavo prirejajo samo nekatere
skupine. Tak slovenski kulturni pro-
stor, v katerem ni mesta za vse Slo-
vence, pa bo vsak trezen in pošten
Slovenec, kristjan ali marksist, go-
tovo odklonil, ker priznati ga, bi po-
menilo podpirati ozek in neproduš-
no zaprt krog, ki bi imel v zakupu
»enotnost«, kar pa ne bi odgovarjalo
resnični stvarnosti pri nas in bi za
razvoj slovenske narodne skupnosti

v Italiji ne bilo zdravo, ker bi izklu-
čevalo velik del Slovencev. Tak eno-
tni slovenski prostor bi bil demago-
ška krilatica — ne pa slovenski pro-
stor.

Kondor

TUDI MOJA HČI HOČE PROTESTI- RATI

Pred dnevi, ko so slovenski dijaki
zasedli dve šoli, se je moja hči, ki
obiskuje srednjo šolo, vrnila domov
in navdušeno pripovedovala, da so
tudi oni podpisali resolucijo in jo po-
slali ravnateljici. Malo sem se poza-
nimal, kako je bilo s to rečjo, saj
dela otrokom toliko težav slovenšči-
na in pismeno izražanje v njej. Pa
mi je povedala, da je neka sošolka
prinesla v šolo že napisano resoluci-
jo in pobrala podpise. To se pravi,
da je za to resolucijo stal kak oče ali
pa kak skriven odbor, česar ne odo-
bravam. Povedati moram, da je to
nižja šola.

Mladina, ki je še šoloobvezna, naj
se dostojno izraža, opravlja svojo
dolžnost, druge stvari pa pusti na
miru. Prav tako naj to mladino pu-
stijo v miru starejši in naj se je ne
poslužujejo kot odskočno desko, si-
cer bomo primorani starši zares u-
stanoviti odbor za obrambo in res-
nost šole.

RAZUMEVANJE Z RAZUMEVA- NJEM IN STROGOST S STRO- GOSTJO

Časopisi so polni študentovskih
podvigov, ni pa niti enega, ki bi znal
obsoditi to, kar počenjajo. To vodi
v popolno anarhijo. Moj sin ima 15
let. Če bo nekega dne postal opo-
rečnik in bo protestiral, bom zahte-
val, da mi točno pove, kaj hoče, za-
kaj protestira. Če bo imel prav, bom
na njegovi strani, če pa bo protesti-
ral samo zato, da bo protestiral in
žalil svojega bližnjega, kazal svojo
nevzgojenost in nasilje, mu jih bom

(dalje na 3. strani platnic)

Posamezna številka Mladike stane 200 lir, po pošti 220 lir. Celoletna naroč-
nina (10 števil) 2000 (2200) lir. Naročnina za ves letnik v Jugoslaviji 35 Ndin,
v Ameriki stane 5,5 dol. Naročnina za ves letnik v Avstraliji 4 funte.

STANKO JANEŽIČ

KRIK UPANJA

ZDAJ KO SMO SPRELETELI VESOLJA,
ZDAJ KO SMO SI POKAZALI ZOBE
V DŽUNGLI IN PUŠČAVI
TER POBILI NEKRIVCE
IN NI PREMAGANCEV NE ZMAGOVALCEV,
ZDAJ KO JE VOLK IZTEGNIL ŠAPO
IN JE JAGNJE OBMIROVALO
BREZ KRIKA —
ZDAJ SI LAHKO SEŽEMO V ROKE
ZA ŠTIRIHINDVAJSET
NESKONČNO KRATKIH
UR,
DA BOMO POTEK LAŽE KRIČALI,
PODIRALI IN MORILI,
MI HUMANISTI DVAJSETEGA VEKA,
ANGELI MIRU,
ZIDARJI SREČNE BODOČNOSTI.

VIETNAM, BIAFRA,
BLIŽNJI VZHOD, ČEHOSLOVAŠKA —
TO JE LE ZRNJE
ZA MLIN ZGODOVINE.
MLINARJI PA SO LE VELIKI LJUDJE —
NE LJUDJE, TEMVEČ ATOMSKI STROJ,
NEZNANSKO RAČUNALO
ZA ŠTETJE MRTVAKOV.

France Gorše: Molitev

USMILI SE NAS, BOG,
V SVOJI MILOSRČNOSTI!
TU NAS JE NEKAJ SPLAŠENIH OTROK,
KI BI ŠE RADI ŽIVELI.
VRNI NAM DUŠO IN SRCE!
ŽE DAVNO SMO JU IZGUBILI
V PUSTINJI MRTVEGA VEKA.
ATOMSKI STROJ JE POŠAST:
ON NAM NE MORE NIČESAR VRNITI.
USMILI SE NAS, BOG!
IN TUDI MI BOMO USMILJENI.

IZKRESALI BOMO
ISKRO UPANJA.
PRIŽGALI BOMO
BAKLO MIRU
IN Z NJO RAZSVETLILI
VESOLJNO NOČ.

IN SLEPI BODO SPREGLEDALI,
GLUHI BODO ZASLIŠALI,
NEMI BODO SPREGOVORILI,
MRTVI BODO OŽIVELI.

GOSPOD, PRIDI NAM NA POMOČ!

ADA NEGRI

CVETOČA BRESKOVA VEJA

Davi je prišla v mojo hišo velika breskova veja, polna cvetov. Ko sem jo jaz ugledala, je ta, ki jo je bil prinesel — vajenec v cvetličarni — že odšel, zaradi česar se mi je zdelo, kakor da je veja prišla sama.

Svetlo nedeljsko jutro zadnje nedelje v februarju.

Zvonovi samostanske cerkve so zvonili k maši. Skozi šipe na balkonu je sonce preplavljalo mojo delovno sobo. Onkraj šip sem gledala, kako se na strehah nasproti stoječih hiš svetlika skoraj rožnat in rahlo modrikast sneg, ki je v višini kapov bil kot potresen s briljanti, čipkami in ledenimi arabeskami. V toplini sobice sem ugibala zdravo in ščemeče trepetanje zunanjega zraka.

Mačka Berilla je skočila z blazine, kjer je dremukala. Z opreznimi koraki, kakor iz belega žameta, se je napotila proti cvetoči veji, da bi jo dolgo ovohavala in jo poskušala s tačko. Njene svetle oči, ki jih je po sredi navpično rezala punčica, so kakor dvoje zrcalc odsevale svetlobo sonca in cvetja. Vpraševale so: Kaj neki je?

Veja je stala mirna, naslonjena na stol.

Debela ob osnovi, tenka na vrhu, se je delila na manjše vejice, oblečene v rožnate cvete, ki niso puščali praznega najmanjšega prostora. Bila je kakor dlan z barvo zarje. Bogata je bila tako, da se mi je zdelo to bogastvo bajno, ljubka in posrečena tako, da je ti dve lastnosti po naravni spodbudi izžarevala na vse stvari okoli sebe.

Bila je gotovo okrasna breskev, tista, kakršne umetno pridelujejo, da ne bi rodile sadu, marveč dajale le cvetje. In res, njeni v primerjavi s cvetovi naših domačih breskev bolj bledorožnati cvetovi so bili gosti, strnjeni, bilo jih je brez števila; lahko bi mislili, da so grozdnati cveti ograje.

To, kar me je najbolj zadelo, je bila gotovost tistega cvetenja. Nezavestna gotovost, neprisiljena sila življenja, ki se je izražala v harmonijah barv, dihanja, oblik, katerim ni manjkalo drugega kakor zvok in beseda, da bi postale pesem.

Tudi potem, ko bo sonce že izginilo s šip na terasi, skozi katere je osvetljevalo cvetje v vsej polnosti, bo ostala soba vseeno svetla od veje same.

Redko pohištvo, skromni predmeti, nakopičeni drug vrh drugega v tesnem prostoru, so ji postali takoj prijatelji, pa čeprav se jim je zdelo, da je nekoliko višja od njih,

iz gospodarskih vrst. S slike jo je gledala črna cipresa, ki je kipela v nevihtno nebo, kakor bi ji hotela reči: »Mlajša in veselejša si.« Drobna slika moje matere se ji je blažena smehljala. Moja mati je silno rada imela cvetje vse svoje življenje. Okenske zavese so bile videti veliko bolj bele v nasprotju z njeno rožnato barvo; zlasti napis na knjižnih hrbtih (edino razkošje) v vrstah po policah so ji pripovedovali prekrasne zgodbe; celo neurejeni listi papirja so se delali, kakor da se ji priporočajo: »Kako radi bi se dotaknili vsaj enega tvojega cveta; pusti ga, naj pače na nas, da nas osveži s svojim novim mesom.«

Bila je veja oznanjenja.

Vsa zavzeta sem jo občudovala in neprestano mislila: — Seveda, pojutrišnjem bo že marec. Nori marec, ki se joče in smeje, ki pričakuje lastovke in se ves prešeren igra z vrtinci vetra. Februarček, kratek in oster, kakor bi bil prišel s severnega tečaja, se hitro mehča; robovi jarkov so rjavkaste barve od zvončkov, ki že bodejo iz topečega se snega; drevesa za svojim trpkim in suhim videzom že snujejo popke. Kaj si mislila, neumnica? Da zime ne bo več konec?

Torej gotovost pomladi. Dnevi se daljšajo, zrak postaja toplejši, travniki zelenijo, trobentice brez pecljev, ki jih, če jih hočeš brati, utržeš s prstjo vred; kako sveža je zemlja med prsti! In še sadna drevesa, ki postajajo bela in rožnata kakor oblaki. Pa tudi, tudi za nas: nove moči, ki jih moramo vzeti, novo delo, ki ga moramo dokončati, obljube, ki terjajo izpolnitev, duše, ki iščejo srečanje z nami, kri, ki bi se rada prenovila: — življenje, skratka, ki ga je treba živeti.

Nekaj hipov nisem imela v očeh drugega kakor svetlobo tiste breskove veje; v možganih pa tudi v misli, podobni tisti svetlobi. Posnemalni pojav se je uresničeval na polju duhovne resničnosti, na absoluten način. Radost tistega cvetenja je postajala v meni radost čutiti se na svetu.

Prav kmalu pa mi je padlo v glavo, kaj moram z vejico storiti, se pravi, da jo moram dati v vazo, napolnjeno z vodo.

Veja je bila velika in bogata, preveč bogata, nobena izmed ločenih vaz, raztresenih po moji mali hiši, ni bila dovolj velika, da bi jo lahko sprejela in držala pokonci.

Morda bi jo lahko naslonila na steno — kakor je bila doslej začasno naslonjena na stolu — s spodnjim delom, pogreznjenim v skledo z vodo. Toda njena višina in teža bi bili podrli ravnotežje in veja bi bila padla na tla.

Kaj storiti? Pustiti jo, da umre od žeje? Ali naj bi tako sprejela dar?

Pa glej, moje razmišljanje je spremenilo barvo in cilj. Začela sem se vpraševati, kako so vendar mogli imeti tako srce, da so odrezali tako čudovito vejo od drevesa; in nisem si znala dati odgovora. Veja je stala tam. Toda kakor bi po potovanju le kratko počivala; tudi na to sem začela misliti. Moje tesne sobice s tankimi zidovi in papirnatimi gradovi, ki jih je strašila s svojo prisotnostjo, niso bile vredne, da bi se ustavila, še posebej, ker ni bilo niti posode, primerne za njeno velikost.

Priznanje te stiske, ki je nisem več niti opazila, tako sem se ji privadila, in smisel mojih vsakdanjih dni, natrpanih s težavami in žalostmi, ki so me vsak dan oropale vsakega veselja in me napravile ponižno, neodločeno pred veličanstvom cvetoče veje. Toda ali ni prišla ta le mimogrede? Ali ni bila dovolj že njena prisotnost? Dobri stari prijatelj, ki mi jo je bil poslal v upanju, da me bo razveselil s pomladno novino, se je nevede posluževal mene, da bi jo daroval Njemu, kateri edini je bil vreden prejeti jo; ki je bil večji od mene, večji od vseh, lastnik hiš,

kjer lahko tudi največje veje v cvetu v potrebnem prostoru, v pravem okolju dihajo v svobodi.

Se poslednjič sem se zatopila v občudovanje veje. Rada bi bila preštela vse njene cvetove, toda bilo jih je toliko, da so kar prehajali drug v drugega in dajali očem vtis, kot da gre za en sam velik cvet, pa čeprav je bil vsak popoln v svoji obliki drobnega keliharoznate barve, ki je prehajala v bisernobelo.

Zatopila sem se v vejo, dokler je nisem osvojila, dokler ni postala moja na edini način, na kakršen lahko postanejo naše stvari tega sveta.

Ko se je njena podoba vtisnila vame in sem bila gotova, da jo bom nedotaknjeno hranila v svojem spominu, sem vzela vejo, jo dvignila kakor svečo v procesiji; dala sem jo Marti, naj jo odnese sestram Dobre pomoči, ki imajo samostan nekaj korakov v stran.

V samostanu je molilnica s svetlo kapelo, posvečeno Mariji Devici. Molilnica je velika, gola. Velika okna zrejo na miren vrt. Nune ob čisto določenih urah pojejo psalme in litanije in ptički na vrtu jih spremljajo s svojim žvrgolenjem. Pred Marijinim oltarjem bo velika cvetoča breskova veja na pravem mestu; živela bo kolikor moči dolgo; umrla bo kot žrtev v molitvi in v miru, ko bo prišla njena poslednja ura.

Prevedel MARIJAN BRECELJ

Žalostinka

Mati,
sestra,
bratje:
na odru življenja
razpete so črne kulise,
na tleh so škriatne še lise
krvi in trpljenja...

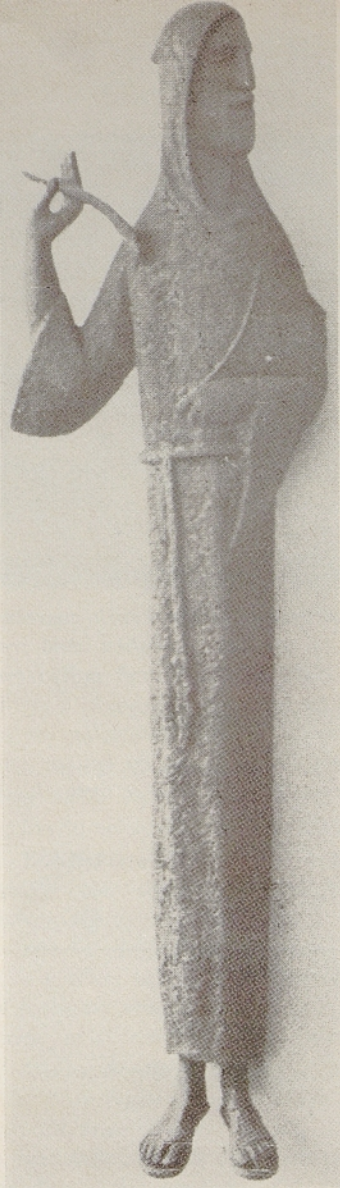
Mati,
sestra,
bratje:
pijemo trpke čaše slovesa,
povabljenici smo v prvi vrsti
ob očetovi odprti krsti,
ko nam zastira ga smrtna zavesa.
Poslednji že bijejo hipi,
zadrti so v nočno vsemirje,
zvon je iz line ob splašeni lipi
odjeknil kot grom v kraško mirje:
umolknili cepci so v mlačenju ajde,
so sneli klobuke mlatiči vsi štirje,
po bregu zastokale težke so brajde.

Mati,
sestra,
bratje:
nocoj smo postali prosjaki
za hlebec očetovega kruha,
a noč je prazna in gluha
in v prazno odmevajo naši koraki.
Lopate zvenijo, zvenijo,
že dolbejo, dolbejo žrelo,
mi peremo klance s solzami,
tam ploskajo burno z rokami,
prepevajo pesem veselo,
mi plakamo sami, prav sami...

Mati,
sestra,
bratje:
pogreb je že mimo,
a oče je z nami,
molimo,
molimo.

Slavko

TISOČI SLOVANOV NA GROBU SVETEGA CIRILA

France Gorše: Sv. Ciril

Odgovor

Nekdo je odgovoril
mojim glasom
s trnišča trpljenja:
ni le odzvok,
ampak jasen odgovor.

Le to mi preostaja:
dvigniti obraz
v zorni kot
najširšega spoznanja,
motriti in poslušati...

A tavam po pragozdu časa
oprtna palico samote,
v obzorje nedoločnosti zajet,
v brezvetrju poldneva
v soparico nejasnosti odet.

In v tem peklu
zaslišal sem iz sebe
nepričakovani glas:
»Vstal bom
in vrnil se k Očetu!«

Slavko

Pred tisoč in sto leti je v Rimu umrl sveti Ciril, pionir slovanskega knjižnega jezika. Rojen v Solunu, sredi makedonskih Slovanov, je poznal njihov jezik, bil po rodu Grk in vzgojen v grškem krogu v Bizancu je na visoki dvorni šoli razvil svojo delavnost.

Bizanc, prestolnica vzhodnih — grških — cesarjev, je bil za slovanski in vzhodni svet to, kar je bil srednjeveški papeški Rim za zapadni latinski in germanski svet: veliki učitelj in vzgojitelj, ki je vzgajal ljudstva in narode, ki so živeli ob robu njegovih meja. Bizanc jim je posredoval vero, kulturo in civilizacijo.

Okoli vseh bizantinskih meja je bilo med V. in VII. stoletjem mravljišče preseljevanj, ki so trkala na meje bizantinskega imperija. Na severozahodu Hrvati in Srbi, ki so se pomaknili do Jadrana. Na severovzhodu so pritisnili na Slovane Bolgari, ki so se polagoma poslovanili. Za temi pa je bila na eni strani Donave slovanska Velika Moravska, na drugi pa Panonija in bolj na zapadu Karantanija. Vse tri mlade slovanske države. Ob Dnjestru pa so se politično organizirali Rusi, ob Črnem morju Kazari in številni drugi. Z močno roko je Bizanc prekrasil in premesil vsa ta, nekatera še na pol barbarska, plemena. Bizanc je posredoval posredno in neposredno vsem tem krščanstvo in z njim kulturo in civilizacijo. Bizantinski misijonarji so bili tem narodom prvi učitelji. Z vero so jim posredovali vse, kar je bilo potrebno za organizirano in civilizirano državno tvorbo. Bizanc je posredoval pojme o vladarju, vladanju, pravne norme, način urejene družbe in duhovno kulturo. Velikomoravski knez Rastislav je v svoji prošnji na bizantinskega cesarja izjavil: »...saj od vas na vse strani vedno in dober zakon izhaja«. Bizantinski graditelji in kronisti, prevedeni v bolgarski, ruski in srbski jezik, so kultivirali te narode. Bizanc je posredoval Slovanom knjižni jezik, ko sta Ciril in Metod, poslana med Moravane, z uspehom pripravila Slovanom abecedo, dala jeziku zakonitost in prevedla vanj svete knjige. Gotovo je bil to pravi vzrok njunega uspeha med Slovani. Medtem ko je Rim vztrajal na latinščini kot bogoslužnem jeziku narodov, ki jih je pridobival za krščanstvo, se je Bizanc v svoji prožnosti obračal k novim ljudstvom, ki jih je hotel pridobiti za krščanstvo, v njihovem narodnem jeziku. Že v IV. stoletju je vzhod bodril Ulfilo, naj da Gotom abecedo, jim prevede sveta berila in opravlja bogoslužje po gotsko. Isto je bilo z Armenci, Huni, Kopti, Abesinci, Sirci in Arabci, ki so vsi rabili v bogoslužju živi, ljudstvu razumljivi jezik.

Isto sta storila v IX. stoletju Ciril in Metod s Slovani. Razumela sta, kako brezuspešno bi bilo razlagati v tujem, nerazumljivem jeziku verske nauke.

Prišla sta iz Soluna, kjer sta poznala slovanske navade in jezik. S tem slovanskim besednim zakladom sta šla na Moravsko, ki je rabila sličen slovanski jezik, tam misijonarila in zbirala prve učence. To je bila skrivnost njunega uspeha na Moravskem in pozneje v Panoniji, obenem pa tudi vzrok zavisti, nerazumevanja in spletk nemške duhovščine, ki je hotela uničiti tako čudovito cvetoče delo, ki je po nemški nestrpnosti moralo propasti. Propadlo je delo na Moravskem in v Panoniji, a njihuni učenci so ga prenesli na jug.

SLOVENEK DANES TOSTRAN IN ONSTRAN MEJE

(PRISPEVEK MLADIKE NA DISKUSIJSKEM VEČERU PRIMORSKIH REVIJ)

Tema, ki smo si jo nocoj zastavili, se mi zdi zelo obširna, mogoče celo nekoliko preveč obširna za en diskusijski večer. Zato mi oprostite, če se bom jaz zaradi konkretности omejil na en sam lik Slovenca: na lik Slovenca tostran meje. Še bolj točno: omejil se bom na lik Slovenca kristjana v zamejstvu: Kdo je in kako živi? Lik, ki ga bom podal, še zdaleč ne bo popoln, bo samo droben prispevek k širši razpravi, ki naj bi potem sledila. O tem, kam ta Slovenec gre, ne bom govoril. To je stvar vere ali nevere, zaupanja ali nezaupanja. To je kompetenca prerokov.

Slovenec - kristjan, kateremu slovenstvo in krščanstvo nista krilatitci, ampak zavestni življenjski izbiri, ta je danes v Trstu, v Gorici, v Beneški Sloveniji, v Kanalski dolini samo človek v boju proti toku mlačnosti, konsuma in hierarhije, revolucionar, ki bolj kot z eshibicionističnim protestom kljubuje mori časa z najzanesljivejšo obliko odpora, to je: z vztrajnostjo, zvestobo, vero.

Če hočemo tudi na kratko označiti lik današnjega kristjana na Primorskem, tistega, ki gotovo ni bil med zadnjimi, ki so že pred vojno in tudi po njej reševali slovenstvo na tej zemlji, ne moremo mimo slovenskega duhovnika. Duhovniki na Primorskem namreč marsikdaj niso bili samo nosilci blagovesti, ampak v posebni predkoncilski angažiranosti tudi

»kaplani Čedermaci«, »zadnje straže«, »božji mejniki«, edini oporniki narodne zavesti v fašistični temi.

Ta njihova vloga še do danes ni nehala.

V Beneški Sloveniji izhaja danes en sam listič, ki je pisan tako, da ga beneški Slovenec lahko razume: to je DOM, ki je pisan v beneškem narečju. Izhaja, kadar imajo njegovi pisci, založniki in izdajatelji denar. Pišejo, izdajajo, zalagajo in darujejo ga: slovenski duhovniki.

Drug primer delovanja slovenskih duhovnikov na izvenverskem področju so domovi. V Rojanu, na Opčinah, pri Sv. Ivanu, v Škednju, na Bazovici, v mestnem središču v ulici Risorta, v Dolini pa tudi v Gorici, Doberdolu, Štandrežu in Števerjanu stoje novi prosvetni domovi. Ni jih zgradila za Slovence kaka državna ali poldržavna ustanova. Zgradili so jih slovenski duhovniki z beliči ubogih vdov. Vzemimo v roke sicer kvalitetno neizravnani tednik! Na njegovi zadnji strani je stolpec z naslovom Darovi. Tam berem: za Marijin dom v ulici Risorta v Trstu so v januarju darovali: Trebše Marija 2.000 lir, N.N. 2.000 lir, Benedetti Ivanka 25.000 lir, dve neimenovani vsaka 500 lir. Toda berem dalje: družbenica Čehovin Tončka 150.000 lir, Šemec Jožefa 35.000 lir, Bavčar Olga 25.000 lir, Tudor Marija 20.000 lir, V.P. 50.000 lir, nabirka družbe v januarju 246.000 lir itd. — To je norost, boste dejali. Da, norost verne slovenske

TISOČI SLOVANOV

Najstarejša književnost Moravanov, Slovakov, Čehov, Slovencev, Poljakov, Hrvatov, Srbov, Makedoncev, Bolgarov, Ukrajincev, Rusov in Belorusov izhaja iz Cirilove abecede in slovanskega jezika, ki sta ga uzakonila za praktično rabo pred več kot tisoč leti solunska brata Ciril in Metod.

Tudi najstarejši slovenski knjižni spomeniki so bili posredno deležni Ciril-Metodovega jezika in glagolica je bila pisava, ki je bila široko v rabi tudi na Slovenskem pred Trubarjevimi časi. Glagoljaši (rimski obred v staroslovanskem jeziku) tudi med nami niso bili tujci. Kar sta zagovarjala Ciril in Metod in za kar sta dobila priznanje v Rimu, je po tisoč letih uzakonil drugi vatikanski cerkveni zbor za ves svet.

Ko smo ponosni na mrtve spomenike naše kulturne preteklosti, moramo biti toliko bolj ponosni na živi spomenik, na naš jezik, ki je tako zgodaj dobil priznanje liturgičnega jezika. Smrt jezika je smrt naroda. Vse plemenito in lepo je narodom moči vcepiti le na steblo narodne kulture in jezika. Jezik, ki ga narod ne razume in odklanja, je kot belež, ki ob prvi vlagi obledi in odpade. Iz dediščine Cirila in Metoda pa živimo še danes.

Zvezde gorijo

Ko umira dan,
mi srh oklepa dušo
in me povija
s povoji trudnosti...

Z nočjo se bo
tema prikradla
in s spanjem
težke sanje:

sem ko travnik
pokošene trave,
zjutraj sveže,
zvečer že suhe.

In vendar
visoko nad nočjo,
nad spanjem in temo
zvezde še gorijo! S l a v k o

žene, ki svoje skromne prihranke vlaga v gradnjo Marijinega doma. To so prihranki deklet, ki so pred petdesetimi ali štiridesetimi leti prišle v Trst na svoje prvo službeno mesto in našle prvo zatočišče in moralno oporo v raznih tedanjih Marijinih družbah. Danes žive med nami tako tiho, da sploh ne vemo zanje. Kakšna razlika z dekleti, ki prihajajo v Trst iz zaledja s tostran in onstran meje danes in se vračajo obložene z neslovenskim tiskanim šundom.

Včasih, v še ne tako daljni preteklosti, je bil v skoraj vsakem okraju v Trstu slovenski pevski zbor. Cerkveni zbori pa so še pri Sv. Vincenciju, pri Sv. Ivanu, v Škednju, pri Sv. Antonu Novem, v Rojanu, v Barkovljah. Samo še v teh se danes goji slovenska pesem. Kot v dobi fašizma odmeva naša pesem skoraj samo še v cerkvi. Drugi vatikanski koncil je z uvedbo domačega jezika v bogoslužje postal nov mejnik v naši zgodovini. Za bratoma Cirilom in Metododom ter za Trubarjem — mogoče to ni poslednji.

Edino področje, kjer smo Slovenci dosegli dvojezičnost, je cerkev.

Kaj pa počenja slovenski kristjan v zamejstvu izven cerkve? Odgovoril bi na kratko tako: Po svojih močeh ohranja narodno zavest, širi slovensko besedo, uči svoje otroke slovensko, obiskuje slovensko gledališče in koncerte, pripravlja kulturne nastope, bere slovenski tisk, ga vzdržuje in širi, ga tiska. Se vam zdi to malo? Slovenski izobraženec, ki poleg svojega rednega dela in službe, pripravlja in izdaja v deseto ali dvajseto leto slovenski tednik in mesečnik, piše v slovenske revije in sodeluje pri bogve katerih rednih in nerednih publikacijah in prireditvah — tudi on zasluži svoj spomenik. Zakaj vse to delo opravlja brezplačno in brez boleznih ambicij.

Priznanj nima čakati ne iz vladnih forumov ne iz škofijskih dvorcev. Marsikdaj mora celo kak strošek kriti s tisočakom od svoje plače.

Finančnih koristi ne prinaša te vrste zamejske-mu Slovincu niti tista stroka, ki je v vseh državnih ustrojih in režimih ob določenih konjunktturnih momentih dobičkanosna: to je politika. Zakaj voliti slovensko pri nas pomeni biti več ali manj idealist. Idealizem, ki si ga lahko privoščijo samo človek, ki nima megalomanskih ambicij, ki po naravi ni karierist in je vnaprej pripravljen se marsičemu odreči.

No, če smo pošteni, na koncu ne moremo mimo majhnega priznanja, ki je prišlo nekoliko pozno sicer, a upajmo, da ne prepozno. Prvo ali drugo leto je, če se ne motim, kar so deželne oblasti skromno priznale vsaj del tega dela in teh žrtev. Padli so tako prvi kanci podpor tudi našim društvom, pri čemer pa nismo nikakršna izjema. Takih kancev so bili deležni tudi drugi. Ni dosti. A za človeka, ki je dvajset let moral to ali ono reč kriti celo s svojim, je že to nekaj. Žal temu Slovincu tudi matična domovina vsaj doslej ni bila naklonjena.

In če si na koncu vendarle zastavimo tudi vprašanje: kam ta Slovenec danes gre? Ali je danes, v dobi vsemogočih konsumov, ta vztrajnost, ta vera, ta zvestoba še aktualna? Kaj bi odgovorili? Menim, da druge alternative vsaj za kristjana ne bi smelo biti. Zakaj zunaj teh vrednot, zunaj teh temeljnih resnic je — po mojem — samo še tujstvo, alienacija, absurd in kar je še podobnih vrtoglavih boleznih v današnjem modernem svetu. Slovenec kristjan v zamejstvu si je izbral pot duha in zvestobe. Gotovo ta pot ni edina, skoraj gotovo pa je pravilna.

Nevin Birsa:

Vlažno prebujanje

Na dnu tvojih misli je razpet križ.
Ko se prebudiš, drhteča od noči, s kamnitim čelom,
prestrašena stegneš roke
in prsti ti obstanejo na vlažnem lustru.

Zalesketa se srebrn križ,
najprej majhen,
potem raste in te s težo sten pribije na posteljo.
Tako mižiš,
ne da bi videla prhutanje jutra,
šote neba nad mestom
in mesta.
Kakor steblo po viharju ležiš,
z bledimi lici
in roko, ki drsi po vlažnem lustru.

PAJKI

Vse gospodinje sovražijo pajke. Povsod jih preganjajo. Le mlade gospodične jih spoštujejo in nosijo narejene pajke na jopicah in bluzah, ker so prepričane, da jim pajki prinesejo srečo ali vsaj ženina.

Tudi meni so bili pajki včasih nadlega, nepotrebna bitja, skratka 'golazen'. V ječi pa so mi postali prijatelji. Delali so mi družbo. Marsikatera ura mi je prej minila, ko sem jih opazoval. Jetnik se zadovolji z vsakim živim bitjem, tudi z mrčesom. Čuti, da ni več sam.

V šoli mi niso povedali, da ima pajek osem oči. Moral sem se srečati z njimi. S temi številnimi očmi so me gledali. Gotovo sem se jim smilil.

V podolgovatem, ozkem oknu so spletli svoje mreže. Zanje je bil pripraven prostor. Med križi so stkali svoje nitke. In kako spretno! Stari in mladi, veliki in majhni so pridno delali od jutra do večera. Največji med njimi se mi je zdel kot kralj v vsem tem kraljestvu mrež. Njegove nitke so bile močnejše. Prav ob zidu si je napravil okroglo skrivališče, od koder je opazoval svoje bojno polje. Če se je mušica pomotoma zalela v njegovo mrežo in jo stresla, je planil iz skrivališča, se za trenutek ustavil, švignil s svojimi očmi po nitkah in ko je videl, da ni žrtve, se je ritenski umaknil. Vse drugače pa je bilo, če se je mušica ujela na njegovih lepljivih nitkah. Stresla je mrežo, njena krila so zabrnela, pajek pa je kot blisk planil k njej, kot bi letel po zraku. Iz zadka je spuščal nitko, jo z nogami ovijal okrog muhe in ji v hipu onemogočil vsako gibanje. Njegove noge so krilile na vse strani. Ni nehal, dokler ni imel pred seboj klobčiča, v katerem je bila njegova žrtev, njegov plen. Odščipnil je nitko, na kateri je visela, jo prijel z eno nogo in jo nesel v bližino svojega skrivališča. Tam jo je pritržil na mrežo. Nato se je umaknil v svoje skrivališče, se nekoliko odpočil in se pripravil na gostijo. Potem se je zopet približal muhi, jo prerezal s svojimi kleščicami in skral iz nje življenjski sok. To je napravil večkrat, dokler ni popolnoma izsesal iz nje vse, kar je bilo užitnega.

Včasih sem ga podražil. Smrekove iglice, ki jih je veter prinesel v okno, sem mu metal na mrežo. Nekatero so se prilepile in zabingljale na nitki. Vsakokrat je planil iz skrivališča in se pogнал proti iglicam. Žalosten in gotovo jezen je spoznal, da ni nič zanj. S počasnimi koraki se je umaknil.

Zelo zanimivi so bili njegovi večerni obhodi. Kot skrben gospodar ali čuječa straža se je prikazal iz svojega zavetja, ko se je delal mrak. Sprehajal se je po nitkah, jih potresal in ogle doval. Kjerkoli je našel nesnago, odvišne predmete ali izpit, prazen plen, je s svojimi škarjicami odščipnil in spustil na tla. Skratka, očistil je vso mrežo, da je bila novo bojno polje za naslednji dan. Vse nitke, ki so bile potrgane, je odstranil in spletel nove. Gibčno se je spuščal na tla, pritržil nitko in jo vlekel za sabo. Z nogami je nekoliko zakrilil in že se je spojila z ostalimi.

To delo je opravil vsak večer.

»Izpraševanje vesti!« sem si mislil. Koliko nitk, ki nas povezujejo z Bogom in ljudmi, potrgamo čez dan! Zvečer se pa nič ne zmenimo, da bi jih obnovili. In naše življenje postaja raztrgana mreža.

Žalost v očeh

Tudi tokrat
si mu zaloputnila duri
v obraz hrepenenja,
mačeha sreča!
Zato žalost v očeh
modernega človeka...

Vrata in okna,
ki se odpirajo
in spet zapirajo
človeku,
zročemu v pojemajočo luč
vsakdanjega zatona.

Življenje se je sprevrglo
v sončni dan,
s katerega vse sonce
prehitro zajde:
zato vsi drsijo
po napetih žicah nad.

Plinaste vrednote,
v katerih se razživlja
premeseni človek,
razblinjajo se kot megla:
lepota v starost,
mladost v praznino...

Zato žalostne tolažiti,
nasuti v proseče dlani
praznih življenj
zrna plodne sreče,
v kupu razbitin
iskati okrvavljenega človeka.

Prisluh s poti

Ko bi znal prisluhniti,
bi slišal tudi jaz
spokojni glas
v večeru svoje trudnosti
s poti življenja...

Prijateljski glas,
ponižen in obziren,
bi spregovoril v meni:
pozdravljaj bi me zjutraj
in odzdravljaj mi zvečer.

In ko bi moj obraz
zastrmel v preteklost,
v njen spačeni odraz,
mi bi legel kakor senca
na opekline razočaranj.

Ko bi ga v brezvestnosti
hotel zamoriti,
me ne bi ubogal
kljubujoč vetrovom
in odvrnjen, bi se vrnil. Slavko

V SANJAH NA ONEM SVETU (NADALJEVANJE IN KONEC)

Še preden me je zazibal spanec v sen, da me popelje v nenavadno žive sanje, se mi je bežno prikazal v spominu še Fran Venturini, tako kot ob neki priliki, ko sva šla iz Boršta v njegov rojstni kraj Boljunec. Spetoma mi je tedaj zavzeto pripovedoval o svoji pravi, edini zakoniti ženi in materi njunih otrok. In kako da je bilo takrat lepo. In če bi se ne bil temu nikdar oddaljil, bi bilo še lepše.

Kakor da bi se z vsemi po duhu sorodnimi pokojnimi prijatelji že zdavnaj domenil sestati se še enkrat, se mi je neke poletne noči sanjalo, da sem jih drugega za drugim srečaval na drugem svetu. V oni topli mirni noči me sanje niso mučile, da bi se s kriki prebujal. Nisem občutil tiste živčne napetosti, kot da me zaslišuje fašistična policija in da kličem na pomoč. Nasprotno, nepričakovano sem se v prijetnih sanjah znašel sredi tistih, ki jih imam v lepem spominu, a so že mrtvi. Prav tiho me je zagrnil sinji oblak, ki me je nato neslišno prevažal z neznansko brzino v čudovito nadzemske vesolje. Na tem prozorno sinjem oblaku sem udobno sedel kot v puho mehke pernice in opazoval nenavadne prizore. Najprej sem se bližal robu strašnega prepada, kjer so iz dna švigali visoki jeziki plamenov, in so se dvigali oblaki dima in strupenih plinov.

Na tem grozljivem robu pa se je gnetla množica blazno preplašenih ljudi v črnih, rjavih in sivozelenih oblekah. A šele ko sem bil prav nad njimi, sem od daleč jasno videl sredi te velike množice trume visokih esesovskih častnikov in njim podložnih pomočnikov v čeladah s kljukastimi križi na rokavih. Ob robu prepada so se med seboj grizli za varnejše mesto. Spoznal sem, da je bil to pekel. Potem pa je oblak pristal v nekem vesoljskem prav obširnem hodniku, kjer je bilo še vse v nedoločnem stanju. Bilo je nekako zbirališče, očiščevalni prostor. Gotovo je bilo to pred vhodom v vice. In prav v tem oddelku mi je bilo dano videti med prestrašenimi in zbeganimi ljudmi tudi dva dobra znanca Dujca in Budina. Bila sta službeno poslana, kot sta mi takoj povedala, da izsledita med klavirno množico zvite fašistične potuhnjence, zlobne preganjavce naših ljudi. Zdelo sta se mi ponosna in samozavestna, kakor v najlepši mladeniški dobi. Dolgi Budin je držal pod levo pazduho veliko knjigo, v desni roki pa vrtel svinčnik in izredno drzno stopal za Dujcem. Z lepo besedo v kriškem narečju sta me pobarala: »Glih proude si pršu tudi ti, ki duobru poznaš fašistične lumpe z naših kraju. Vidiš, ljeti bi se radi potuhnili, de bi se lejši zamzli za nje jet u peku.« Budin nato odpre knjigo in bere iz nje imena nekaterih, ki sta jih že izgnala od tam v pekel. Ko sem se oziral po obupno tavajoči množici, sem zagledal našega skupnega mučitelja dr. Nandota, ki se je skušal skriti našim očem; z vzklikom sem ga pokazal. Oba sta planila k njemu in

mu strogo zažugala »Arendite!« Jecljaje se je dr. Nando v silnem strahu, bled kot cunjia izgovarjal: »Jaz samo izpolnjevala navodila fašistična vlada.« Jezno ga je takrat Budin vprašal: »A tako? Poznaš mene, ki si me zvezanega mučil in potem še ukazal, da so me za teden dni zaprli v celico samico brez jedače in potem si mi lačnemu ponudil zastrupljeno breskev? Ali so to bili ukazi vlade, kaj?« Dujc mu je pa mirno pravil: »Ali se spominjaš, kako si mi dal zvezati roke in noge in nato ukazal svojim hlapcem, da me mučijo? In sedaj se tukaj skrivaš, ti včerajšnji junak.« Potem je zakričal: »Poberi se od tu!« Dr. Nando se je podrsal s sklonjeno glavo proti peklenskim vratom na dno hodnika.

Potem je oblak švignil navzgor in me prestavil na vzporedne, v presledkih razvrščene nebesne plasti. V nižjem temnem predelu je obupano tarnala množica grešnikov, čakajoč rešitve. Izkazalo se je, da je tu prva stopnja dna vic. V višji, bolj razsvetljeni nebesni plasti, sem prepoznal zborovodjo Venturinija, ki je mukoma učil velik ženski zbor, ponavljajoč Adamičevo »Ko bi jaz znala, kateri je moj.« Poklical sem ga po njegovem domačem imenu: »Halo Etko, kako je kaj s teboj?« Presenečen je hitro pristopil k meni, me objel in vzkliknil: »Si videl, da učim samo ženske in to brez spremembe. Zelo enolično je to!« Pripomnil je še, da hvala Bogu ne bo ostal tu trajno in da upa na skorajšnjo premestitev na boljše. Komaj sem ga utegnul pozdraviti, že je plaval oblak višje. Videl sem ogromno nebesno planjavo, kjer so bolj ali manj urejeno posedali preprosti manjši grešniki vseh slojev in od vse povsod. Bili so, kot da nekaj čakajo. Dolgo sem se moral tod ozirati, da sem odkril znane obraze. Bila sta ded in oče, obkrožena od ranjkih dobavskih in kozjeparskih znancev. Vsi so bili veseli mojega nenadnega obiska, vsi so hiteli z nasveti. Prvi nasvet mi je dal ded, rekoč: »Vedi, da na svetu ne more biti nobena stvar glih in da je tako le v nebesih.« Drugi je bil oče, ki mi je dejal: »Bodi vedno zmeren in vesten, vidiš, mi smo zato tu in čakamo odrešenja, ker smo bili nagnjeni k sebičnosti.« Skupina Dobravcev, ki jih je vodil stari Breščak, me je pa na glas v zboru karala: »Ja, ti bi bil pa na zemlji lahko bolj pameten, ker si poznal božje zapovedi, posebno zapoved: Ne imenuj po nemarnem božjega imena.« Jaz sem v zadregi polglasno odgovoril, da mi v ihti res rade ubežijo kletve, toda to vedno po laško. Vsi so se na ves glas zasmejali in se začudili. Najbolj je bilo slišati glas Gulčevke in Frjana: »Kaj misliš, da Bog no razume laški? Ne misli, da boš tudi pri nas norca bril, tukaj smo vsi enaki!« In kazali so na ogromno planjavo, polno vseh vrst spokorjencev.

Pa se je medtem oblak sunkoma dvignil nekam v neskončne višine, kjer sem se ob pristanku znašel v nepopisnem blišču luči in barv, da me je do ganjenosti prevzelo sladko čustvo. Pred menoj se je namreč odprlo

ZA DRŽAVNE SREDNJE ŠOLE

Na osnovi zakona za slovenske šole z dne 19. julija 1961, števil. 1012, zakona o enotni srednji šoli dekretov, ki urejajo in določajo predmetnike in programe slovenskih šol, dekreta, ki določa ustanavljanje stolic,

in s pristankom zakladnega ministra, je bil na predlog prosvetnega ministra končno sprejet organik za državne srednje šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem, ki je naslednji:

ŠOLA	Število tečajev	Vzporednic	Skupaj razredov	Ravnatelj		italijansčina in osnove latinsčine	slovenščina zgod. drž. vzgoja zemljepis	Tuj jezik		skupaj tuji jeziki	matematika, znanstvena opazovanja	umetniška vzgoja	tajniško mesto	glavni sluga	sluga
				z učno obveznostjo	brez učne obveznosti			angleščina	nemščina						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Srednja šola »Igo Gruden« Nabrežina	1	1	4	1	—	1	2	—	—	—	1	—	1	1	2
2. Srednja šola »Fran Levstik« Prosek	1	1	4	1	—	1	2	—	—	—	1	—	1	1	1
dodeljeni razredi v Sv. Križu	1	—	3	—	—	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—
3. Srednja šola »Sv. Cirila in Metoda« Trst - Sv. Ivan	1	1	4	1	—	1	2	—	—	—	1	—	1	1	2
dodeljeni razredi na Katinari	1	—	3	—	—	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—
4. Srednja šola »Ivan Cankar« Trst - Sv. Jakob	2	3	9	—	1	2	4	1	—	1	2	1	1	1	2
5. Srednja šola »Srečko Kosovel« Opčine	2	—	6	1	—	2	4	—	1	1	2	—	1	1	2
6. Srednja šola »Fran Levstik« Trst - Rojan	1	1	4	1	—	1	2	—	—	—	1	—	1	1	1
7. Srednja šola »Simon Gregorčič« Dolina	1	1	4	1	—	1	2	—	—	—	1	—	1	1	1
Skupaj stalnih mest na Tržaškem:	11	8	41	6	1	11	22	1	1	2	11	1	7	7	11
Srednja šola v Gorici ulica Randaccio 10	4	—	12	—	1	4	8	—	2	2	4	1	1	1	1

NB. Pouk ostalih predmetov, za katere ni predvidena stolica, je poverjen.

Prav tako je poverjen pouk v vzporednih razredih, kjer ni ustanovljena stolica.

Dekret o organiku je državni poglavar podpisal 20. februarja 1968. Nato je moral dekret na Računski dvor, ki ga je registriral 16. decembra 1968. Register 84, foglio 275.

Tako je po dolgih letih od 19. julija 1961, bil sprejet zakon o slovenskih šolah na Goriškem in Tržaškem, določen organik za vse nižje srednje šole in to za vsako

posebej. Višje srednje šole pa že tudi imajo svoje organe. Naslednji korak, ki mora slediti, da bodo ti organi praktično izvedeni, je razpis vseh prostih mest in natečaj za vsa ta mesta. Ker bo to prva aplikacija zakona za srednje šole, morajo biti upoštewane določene olajšave za vse šolnike, ki poučujejo že določeno število let na teh stolicah kot poverjeni profesorji ali pa kot suplenti.

V SANJAH NA ONEM SVETU

do popolne lepote urejeno božje kraljestvo z zveličanimi blaženimi in svetniki. A glej, kljub omamljenosti od prevelikega sijaja sem med zveličanimi takoj prepoznal dobro teto Mico, ki je stala poleg svojega moža v svatovskem oblačilu. Približal sem se jima in teta Mica me je takoj pokrižala z malimi križci in preprosto srečno vzkliknila: »A s pršu atrok važi; a s bidu ta rajska sreča?« Presunjen sem ji nato povedal, kako je na zemlji z menoj. In ona je začudeno dejala »Jejtat, jejtat,

a le na obisk? Pabarse, da prideš kr va taje ura.« Zaskrbljeno sem ji odgovoril, da se, vsaj do sedaj, še ne čutim vrednega priti v nebeško kraljestvo. Vprašal sem jo še, kako si ga lahko še pridobim. Ljubeče mi je gajnena svetovala: »Atrok važi; izpolnuj važi zapubedi in izkaži se z davrimi dijeli, ljubeznijo do drugih an z adpuščenjem — in to hitro začn, da ne va prekasn.« Ob tem najlepšem trenutku sem se spet naenkrat znašel na zemlji, ko sem se iz sanj prebudil. »Samo, da ne bo prekasno,« sem pomislil in to še poltiho nekajkrat zašepetal.

V tišini domačega kraja

Dan se je skalil
v utripih večera.

Zvezde se bleščijo
v rosi,
ki venča travo
kot drobnj,
iskrivi kristali.
Mrak je zakril
očem oblake
in tišina je legla
med jasmine
in v belo nedolžnost
dehteče akacije.

A bori ne spijo...

Pritajeno šumijo
svojo pesem
in majejo iglave roke
v sencih vonjavih krošenj.

Tiho ječijo
krog plaže
in se pogovarjajo z vetrom,
ki drhti
v belih valovih
in joče
v školjkah brez leska.

Ne!
Bori ne spijo
ob pojemajočih akordih
življenja;
majejo trudne roke
v sencih plevelastih krošenj.

Molitev

Zavrnila si
moj načrt ljubezni
in se zaprla
v cvet svoje lepote.
Prošnja je utihnila
v noči brez konca,
ki zaman kliče
po novem jutru
s svojo sijočo zoro.
Daj, da bi v plamenih Tvoje zarje
vedno sijala
nedolžnost moje ljubezni.
In poslednji
moj poljub
Ti bo povedal —
da me ljubiš.

SVOBODA NA GRMADI

Jan Palach, grmada, ki si jo zanetil sredi Prage, te je použila, kot je použila pred pol tisočletjem Jana Husa, ker je branil svobodo misli in besede pred mračnjaštvom in nasiljem.

Palach je umrl mirno kot zrel mož kljub strašnim bolečinam in ranam. Do zadnjega diha je sledil usodi svoje domovine pod sovjetsko oblastjo. Vesel je bil, ker so njegov protest sprejeli in da je njegovih uničenih 21 let zapustilo tolik politični in moralni pečat. Gotovo bi bil vesel, če bi vedel, da je neznanec na Venceslavovem trgu napisal:

»Kaj naj rečemo o času, ko človek z goreče grmade prinaša luč bodočnosti?« Tragično vprašanje, ki bolj kot kdajkoli, muči češko in slovaško mladino, razočarano v upih, izdano v pričakovanjih, potapljačo se v svetu nasilja in novega mračnjaštva XX. stoletja. Jan Hus je pogumno stopil na grmado in zahteval svobodo misli in besede, Jan Palach pa je hotel pokazati državnim voditeljem, sovjetskemu zavojevalcu in vsemu svetu, da je mogoče doseči svobodo z uničenjem življenja, ker ne more nihče zatreti in zvezati duha, ki je bistvo človeka in predstavlja najvišje človekove težnje.

Jan Palach je nosil isto ime kot njegov junaški in uporni predhodnik Jan Hus. V očeh sovjetskih okupatorjev je bil upornik tudi Palach. Oba sta umrla na isti način in pokazala svetu, da je vredno za svobodo žrtvovati tudi največje dobro — življenje.

V pomladi Palachovih let je nastopila nova pomlad človekovega dostojanstva, svoboda misli, svoboda dialoga, svoboda mnenja, zavel je veter upanja, ki je prebudil previdne, a junaške tolmače.

Palach ni v šoli nikdar slišal govoriti o svobodi duha. Ta klika je v njem zorela spontano, živela je v njegovih prijateljih, ki so kot on izbrali raje smrt kot pa sramoto. To je bila prezgodnja pomlad, katero so nasilno zatrli sovjetski tanki.

Jan Palach je v znak protesta izbral orientalski način smrti, ki je tuj naši kulturi in civilizaciji. Toda plamen, ki je zajel njegovo telo, so videli z vseh strani kot plamenico sredi noči. Videli so jo Poljaki, Madžari, Romuni in vsi, ki trpe po komunističnih ječah in hrepene po svobodi. To plamenico so videli svobodni in tisti, ki trpe pod nečloveškimi režimi. Tisti, ki uživajo svobodo, poveljujejo Palacha kot simbol. Sužnji čutijo v sebi dvojno moč hrepenenja po svobodi za vsako ceno, tudi za ceno življenja.

Uradna sporočila so morala govoriti o Janu Palachu po njegovi smrti. Omalovaževali so njegov korak in ga ocenili kot politično-fanatično skrajnost, katere moskovski komunizem ne sprejema. Svojim sovrstnikom je Palach zapisal v oporoki:

»Moj korak ni bil dejanje obupa, temveč protest svobodnega človeka. To je bila moja dolžnost, dolžnost, ki je v nas, ki je odgovor na nasilni napad sovjetskih voditeljev in odgovor na politiko našega vodstva, ki je dobronamerno prevzelo odgovornost pred prihodnostjo, ne da bi hotelo poslušati mnenje ljudstva, ki se oddaljuje od njihovega.«

Palachova žrtev in protest ne bosta ostala osamljena. V njegovi domovini raste rod, ki daje socializmu točen izraz. To je izraz svobode, svobodnega srečanja med vladajočimi in vladanimi. Palachovi sonarodnjaki so vznemirjeni in ne marajo biti komunistična kolonija. Odkrili so pomen marksistično-leninistične ideologije. Odločno jo zavračajo, ker vidijo v njej uničenje človeka kot posameznika, zanikanje vsakega dostojanstva in svo-

bode, zavračajo ponižanje oborožene in nasilne okupacije. Ideja svobode in zaupanja vanjo zajema svet od enega do drugega pola.

Politični krivoverci našega stoletja, vam se pogumno postavljajo v brk junaški patrioti, stopajo na grmade in barikade, da izpričajo svobodo in neodvisnost duha proti nasilju.

Medtem ko sovjetski astronauti krožijo po vesolju, da bi uresničili ambiciozne znanstvene načrte, se z zemlje dvigata dim in plamen. Sovjeti osvajajo vesolje, Jan Palach pa si je osvojil večjo vrednoto. Več je vreden Palachov nauk, kot pa sovjetska tehnologija. Jan Palach je žrtvoval svojih 21 let na opominjajoči grmadi. Vsem je dal velik nauk. Ogenj, ki ga je uničil, ostaja trajen plamen, ki razsvetljuje srca in duha vseh, ki živijo, ki se borijo in umirajo za domovino in svobodo.

BRUNO T.

VANJA

Sanje

(Prevod iz Borisa Pasternaka)

Sanjal sem jesen v steklenem somraku,
prijatelje, in tebe v šaljivi brigadi,
kot sokol z nebes, sit krvi,
v roko mi tvojo srce se je spuščalo.

Čas pa hitel je in se staral, že gluha
z brokatom je okvire prekril
in zarja je z vrta pršila na stekla
septembske solze krvave.

Čas pa hitel je, in se staral. Krhka kot led
škripaje se svila z divanov raztapljala je.
Nenadoma ti, hrupna navadno, obotavlja se
in sanje se razblinile so kot v odmevu zvonov. —

Zbudil sem se. Kot jesen je temna bila
zora, in veter, oddaljeno prinašal je
kakor bilk bežen dež tik za vozom
po nebu bežečih brez drevored.

NI RES...

Ni res, da današnja mladina nosi samo dolge lase in da je brezbrizna za vse, kar se dogaja v svetu.

Nekateri nosimo dolge lase, ker se nam zdi to lepo — to je pač stvar okusa, mode, če hočete!

Vemo pa tudi, za kaj se borimo: vemo, da že tako dolgo čakamo na strokovno šolo, vemo, da nimajo naši rojaki svojih šol v Beneški Sloveniji, da je učni sistem in program na šolah zastarel, da ni urejen položaj učnega osebja, da nas ponižujejo z različnimi patronati. Zato smo protestirali in zasedli šolo. Naši očetje so se borili drugače proti nasilju in zapostavljanju, mi tako. Ne pustimo pa, da bi naš SLOVENSKI boj kaka stranka zlorabljala; tisti trenutek bomo to razkrinkali. Naša pot je pot SLOVENSKE MLADINE. Zaupajte nam!

SKUPINA SLOVENSkih VISOKOŠOLCEV

TAKOLE PRAVIJO »KITAJSKI
POPREČNIKI«

»Prevzgoja! Dijaki so potrebni prevzgoje. Je že res, da nekateri od njih kažejo iznajdljivost in ustvarjalnost; toda delavci, kmetje in vojaki jih morajo voditi po pravi poti, da bodo radikalno spremenili svojo miselnost. Delavci, kmetje in vojaki bodo radi sprejeli v svoje vrste tako prevzgojeno mladino.«

(Ukaz generalissima Maoa po pekinškem radiu 11. sept. 1968)

Za tiste, ki so komaj končali svoj študij in za tiste ki niso vredni, da bi s študijem nadaljevali, bo prevzgoja v tem, da jih bodo poslali na deželo, v tovarne, kjer primanjkuje delavnih rok. To pa ne samo za kratko preizkušnjo, ampak za stalno. Solane ljudi je treba preusmeriti v delavce in jih dokončno izločiti kot razred. (Okrožnica centralnega komiteja kitajske komunistične partije)

ZASEDENE SOLE

Dijaki italijanskih šol so zasedli vrsto višjih srednjih šol in protestirali proti zavlačevanju šolske reforme. Tudi dijaki slovenske trgovske akademije in znanstvenega liceja so zasedli šolo in sprejeli resolucijo, ki je slična zahtevam italijanskih dijakov. Še več —, navezali so medsebojne stike in ustanovili medšolski odbor, ki bo vodil akcijo še naprej. Slovenski dijaki pa so izrazili še posebne zahteve, kot so:

ureditev profesorskega položaja, ustanovitev strokovnih šol in šole v Beneški Sloveniji.

tiskanje šolskih knjig in sorazmerno zastopstvo v republiškem šolskem patronatu.

Jurij s pušo: Bo Gregorčičevo

1

SIOT mila

SIOT mila je migljala,
naftovod vodila je;
lepše nam ta zvezda zala
nego vse svetila je.

Toda, ah, za tožbe vtone,
skrije se za temni gaj:
težke vprašam milijone:
vrne li se še kedaj?

A molčé pisarne jasne,
odgovora ne vedo,
dol z neba preture krasne
nemo v razlaščenca zro.

Pridi, SIOT naša, pridi,
jasne v nas vpri oči,
naj moj dom te zopet vidi,
zlata SIOT srečnih dni.

2

Mojo naftno kri škropite

Mojo naftno kri škropite
po dolinskih sončnih tleh,
kakor ficke jo vrzite
po doléh in po bregéh.

Pómład iz nafte bo rodila
tožbe tisočere bo
ter prijazno jih gojila
svoje nežne hčere bo.

Deve zorne, dečki zali
brali bodo tožbe te,
v kite bodo jih spravljáli,
devali jih na srce.

In srce jim bo ogrelo
cvetje, vzraslo iz cevi,
da za rod in dom plamtelo
bode jim do konca dni.

KRESILNA GOBA

Cesar: »Kaj pa nosiš, Krpane?«

Krpan: »I, nekaj kresilnih gob pa bruse!«

— Ti, ampak tale Slovenska levica prinaša vsaj nekaj zagona, ima vsaj ideje, kot se reče...

— Ampak ko je ondan moj sin okupiral Licej tam na Vrdelski, je po nočni rundi prišel domov kot polit cucek...

— Ti, jaz sem držal z njimi. Vsaj zbudili so se, tisti licejci, saj so bili tako polentasti...

— Vrgel je na tla odejo, češ da jih komunisti samo izigravajo. Uči se živeti, fant, sem rekel. Se znajti v določenih koalicijah!

— To je tako, kakor če Prosečani dajo za Pusta IV. pol milijona lir in naročijo kostime v Milanu...

— Ampak da se je mogel Primorski dnevnik tako navduševati za tisto okupacijo — si predstavljaš, da bi bilo to v Sežani?

— Prosek je Prosek, od zdavnaj. Prosek in Kontovel. Regent, na primer.

— Pa je res tisto, da je v Primorskem dnevniku pisal, kako je že pred 1945 čisto točno vedel, kako je bilo pod Stalinom, ampak da se je bal povedati, ko se je vrnil iz Rusije?

— Ti, si slišal, da drugo leto misli nastopiti z alegoričnim vozom društvo Pravniki?

— Takšenle fajn voz z naftovodom, kakor so imeli Repenci tistile satelit...

— Ingolstadt-Trst, si predstavljaš?

— Ti, jaz pa sem mislil, da imajo advokati nekaj smisla za humor. Prešeren, na primer.

— Veš, da še mene prijemlje te dni, da bi vložil kakšno tožbo proti komu? Pomisli: prejle sem v trafikki hotel kupiti zavojček cigaret, pa se mi je zareklo: »Prosim koikovan papir!« Psihoza.

— Da te spoznajo, je dovolj, da v trafikki rečeš: »Pre-go una carta da bollo«.

— Misliš, da se je nekaterim, ki izdajajo publikacije radio zavrtel tako, da so kdaj poslušali Slovenščino za Slovence?

— To je toliko, kot če bi rekel: »Trst je naš!«

— Jaz bi jim poslal slovensko slovnico za nižje srednje šole.

— Ti, kakšen epigram bi bil napisal Prešeren od smrti neke politične skupine?

— B'la nje smrt je žlica naftne kaše — tri zmolite očenaše.

— Mogoče pa bo napisal o tem kaj Er Er pri Primorskem dnevniku... Però, ki odpira horiconte tako rekoč.

— Jaz pa bi predlagal okroglo mizo naših advokatov v Mali dvorani Kulturnega doma.

— Moderator?

Moderatorji bi bili sami med sabo, si predstavljajš?

— Vstopnina: eno liro, za čast.

— Tema: »Slovenski advokat danes: kdo je, kako živi, kam gre.«

— Kdo ni?

— Ti, je res, da se pripravlja nekaj za 1. april?

— Kaj se ti zdi

Luna sije,
kladvo bije,
trudne, pozne pravde že;
pred neznane
žepne rane
meni spati ne pusté...

Minister Gregor

TRŽAŠKO PISMO

V Trstu, konec februarja 1969

Sedim v tinellu (družinski sobi, op. ur.) pri svoji »pisalni mizi«, s katere je Anita pravkar spravila uma-zane krožnike, vilice, žlice, nože, nekaj kosov kruha in steklenico domačega vina. O tem ali je to vino res domače, sicer zadnje čase vedno bolj dvomim, zakaj v kozarcu in v steklenici pušča čudne lila usedline, glede katerih pa mi Marija iz Kazelj — naša dobaviteljica — zagotavlja, da so samo »od vina«. Sedim in premišljam. Izbiram med važnejšimi kulturnimi dogodki preteklega meseca. Anita je v sosedni sobi in spravlja mulca spat. Naši sosedje Di Lenardovi gledajo Carosello. To razumem po znanih glasbenih vložkih, ki prihajajo skozi zid moderne in funkcionalno grajene stanovanjske hiše. Jaz sem se Carosellu nocoj odpovedal. Zbiram namreč misli za svoj mesečni kulturni prispevek Mladiki. Premišljam o slovenstvu, Slovencih in slovenski narodni skupnosti v Italiji. Vse tiste Pahorjeve glose v Zalivu in Lokarjeve razprave v Mostu so me zbegale, da ne vem, kje bi začel. Tudi Klic Triglava, ki je gotovo precej bolj kozmopolitski kot naše lokalno časopisje, mi ne daje jasnega odgovora na nekatera vprašanja: Kje so meje dialoga s širokim svetom in kje se začenja velik monolog sveta? Kakšno mesto ima naš glas v tem monologu? Kako vzpostaviti notranji dialog med nami? — Po neuspelem poizkusu na revijalnem matchu v Kulturnem domu, so to vprašanja, ki me mučijo, zakaj zame ni tako enostavno kot za tistega mojega kolega, ki pravi, da ga vse to nič ne briga, da se on čuti Slovenca od las do nohtov in da bo volil slovensko, dokler bo živ. Slovenci se delijo na komuniste in antikomuniste, na kristjane in marksiste, klerikalce in framasone, mi je zadnjič rekel in izpustil kar celo vrsto neopredeljenih in neorganiziranih, a da njega vse to nič ne briga, ker on je Slovenec brez bjeke in etikete. Osebnost menim, da bi bilo treba med nami marsikaj razčistiti, a mu ne ugovarjam: prvič zato, ker na delu ne moram politizirati (Jaz ne bi nikoli naredil tistega, kar je naredila Metka Kacin. Previdnost je mati modrosti, pravi vedno moja mama), drugič zato, ker se mi zdi, da je boljše, če se v takem vsedravnem podjetju kot je moje pokažem nekoliko bolj apolitičnega. Anita pa pravi, da je vse skupaj nič ne briga, da človek

nikoli ne ve, da so volitve itak tajne itd. Pravi, da če bom začel pisati o politiki, mi bo kratko in malo prepovedala še sodelovati pri Mladiki. Potem ko je Lovrečič odnehal, pravi, sem začel jaz. A tisto, da je bilo vsaj duhovito. Njena mati (moja tašča, op. pisca) je tudi zamerila, da sem v nekem pismu zapisal, da je doma iz Kobjeglave. Rekel sem Aniti, naj ji odgovori, da če ni res, da je Kraševka, naj pošlje popravek v Primorski. Ji ga bo že R.R. komentiral, kakor je treba. Kaj misli ona, da bomo enotni slovenski prostor delali posebej zanj po njenem okusu. Naj lepo Boga zahvali, če smem tako reči, da je italijanska državljanka, sicer bi jo v Kobjglavi že zašili, ko bi šla tja po meso, če bi zvedeli, kako jo je sram kobjeglavske krvi.

Pred nekaj dnevi sem bil s kolegom Slovencem na neki osmici v Borštu. Ideja o osmici je bila njegova, ker je rekel, da ima tam nekaj prijateljev. »Dario, les, Dario, če!« skoraj bi se bila zgubila v tisti gneči. Meni je bilo nerodno, ker nisem poznal nikogar. Zvrčal sem otavce in poslušal. Večerje... srnjaki... pašta en fežov... štinko... ničesar nisem razumel. Potem so govorili o nekem Prešernu, doktorju fig, in o njegovi proslavi, o monumentalnem delu, o eni sami knjižici slovenskega advokata, ki je slovensko kulturo dvignil na evropsko raven in o ženski, ki jo je ljubil, pa ni postala njegova žena, ampak je raje vzela nekega plemenitega Scheuchenstuela. Ta advokat, da ni nosil verižice pri uri samo zato, ker je trdil, da se svobodnemu človeku ne spodobi nositi verižice, tudi zlate ne. Zato da proslavljam še danes 8. februar, dan njegove smrti, kot slovenski kulturni praznik, o katerem sem bral v Primorskem dnevniku, ki mi ga je na delu posodil kolega. Prebral sem tudi Vidmarjev govor in besede, ki jih je naslovil na vse Slovence, na ekonomske in politične emigrante, na slovensko manjšino, na Slovence vseh nazorov in ideologij. Toda zdelo se mi je nekoliko čudno, da pri Osrednji Prešernovi proslavi ni poleg Slovenskega gledališča, Slovenske prosvetne zveze in Glasbene matice sodelovala tudi Slovenska prosveta. Saj bi njeno sodelovanje pomenilo, da se med nami resnično ustvarja notranji dialog, o katerem sem pisal že poleti v svojem prvem prispevku Mladiki. Majhen dokaz resničnega in pristnega notranjega dialoga (dialoga med nami, op. pisca) je po mojem celo čisto majhen dogodek, ki mi ga je v zvezi s proslavo povedal kolega: povedal mi je, kako je Lovriha ploskal zboru Tone Tomšič iz Ljubljane, ko je na koncu izven sporeda zapel »Lipa zelenela je«. Tudi konzul je pokazal, da ima smisel za dialog, ko je lani na Prešernov dan povabil na konzulat vse brez razlike, celo nekatere duhovnike. Povabil je tudi mene — še danes ne vem, zakaj. Toda bilo nas je toliko, da sem tam lahko srečal lepo število svojih nekdanjih sošolcev s trgovske.

Moral bi zapisati še nekaj svojih misli o letošnjem pustu in o njegovem kralju, ki so ga kronali na Brdini na Opčinah, pa o kontestiranju šolnikov in dijakov, a zdi se mi, da se iz sosedne sobe vrača Anita. Najbrž je mulc že zaspal. Zato moram končati in pismo skriti. Občutek imam, da sem nekoliko preveč popolitiziral. Anita bi bila celo sposobna mi pismo zapleniti in ga raztrgati.

Vaš S. KOBILAR

MARTIN JEVIKAR

SODOBNA SLOVENSKA ZAMEJSKA LITERATURA (NADALJEVANJE)

Med koroške pesnike in pripovednike je treba prišteti tudi zakonca Leva Detelo in Mileno Merlak Detela, ki sta leta 1960 zapustila Jugoslavijo. V Razgovoru s samim seboj je Lev Detela takole označil svoj položaj: »Na moji legitimaciji piše, da sem emigrant... Toda emigrantski pisatelj popolnoma svoje vrste, katerega estetska in ideološka izhodišča se bistveno ločijo od stališč emigracije.« (Mladika, Trst, 1966, 117).

LEV DETELA

Rodil se je 1939 v Mariboru, mladost je večinoma preživel v Ljubljani, kjer je maturiral 1958. Na ljubljanski univerzi je študiral slavistiko, po letu 1960 nadaljuje slavistiko na Dunaju.

Pisati je začel v ljubljanska Mlada pota leta 1959, v zamejstvu objavlja prozo, drame, eseje in kritike za najrazličnejše revije in časopise. Do sedaj je izdal v knjigah: *Blodnjak*, sedem pripovedi (Trst, 1964), *Atentat*, proza in pesmi (Trst, 1966), *Izkušnje z nevihtami*, kratka proza (London, 1967), *Junaštva slammatega Krpana*, lirična groteska (Trst, 1965). Vsa ta dela so izšla v Sodobni knjigi, založbi, ki jo je sam ustanovil, da izdaja »avantgardistična dela slovenskih avtorjev«; do sedaj je izdal v tej založbi le še knjigi svoje žene. V revijah pa so izšle igre: *Graščina*, vesela in žalostna burka (Mladika, 1963-64), *Prokrust*, drama (Most, 1964) in *General-ka*, analiza razkroja v treh slikah (Most, 1965).

Detela je izrazit avantgardistični pisatelj, ki se je šolal pri Kafki in eksistencialistih, zato je nerazumljiv in neoprijemljiv z navadnim kritičnim merilom. Tega se tudi sam zaveda, ko pravi: »Moja do zdaj še samo delno objavljena proza je v glavnem vizija podzavestne groze, bolečin, pelina tujine... Taka nerealistična literatura v današnjem času velikega števila bravcev morda ne bo pridobila, a to končno tudi ni njen namen.« (Mladika, 1964, 59) V knjigi *Blodnjak* pa razlaga svojo umetnost z besedami: »To ni proza v nekdanjem smislu besede: zgodba mi v pripovedih služi samo kot izhodiščno ogrodje, je bolj ali manj iz starih časov podedovani okras. Prvotnega pripovedovanja ni več, vsa resnica pripovedi se zbira v podtonu stavkov, v stranskih pomenih besed. Zato so te pripovedi predvsem fantastičen in simboličen zemljevid današnjega človekovega pohoda čez svet. So podoba današnje odtujenosti v svetu, naše izkoreninjenosti od dobrega, lepega in resničnega. Tu je smrt današnjega sveta in človeka, tu je *blodnjak*, skozi katerega moraš bloditi, izpolnjujoč nesmiselne ukaze oblastnikov. Raste pa iz tega tudi neizprosna alternativa: bojna napoved popačenemu, nečloveškemu stanju v svetu, bojna napoved nasilju vsakršne vrste in vsakršnim zaviralnim pojavom v svetu, ki skušajo uničevati osveščanje človeka.« (str. 5-6)

To je vsebina in ideja vseh Detelovih del, le da se je treba do nje dokopati skozi bujni gozd fantastike in grozotnosti. V *Blodnjaku* je obsodil predvojno in povojno slovensko življenje; ker ni mogel najti novega življenja, ki si ga predstavlja kot goro, polno zelenja, sonca in sladkega žvrgolenja slavcev in rajskih ptic, je odšel v tujino, ki pa ga je tudi razočarala. Knjiga je silno mračna in kaže duševni obraz človeka z močno literarno ambicijo in primerno nadarjenostjo, ki ima ustvarjalno voljo in natančen, za risanje podrobnosti učinkovit besedni zaklad, manjka pa mu trdne etične opore, zato jo išče po labirintu lastne duševnosti.

Atentat je antiroman o nesmiselnosti atentata. Prvi, prozni del, je sestavljen iz štirih tekstov, ki so vedno krajši — kot kitajska pagoda. Kitajci, rumena nevarnost, so v delu imaginarna negativna sila, protisila ljubezni. Razvojne preobrazbe v teku pripovedi je avtor izrazil tudi na zunaj z različnimi imeni. Glavni junak je najprej Razibil, razosebljen človek, ki želi postati iz sovraštva atentator; toda ljubezen do gospodične ga spremeni, da hoče biti dober človek — Nerazibil, končno pa ga svet nasilja uklene v atentat in postane Ču Fu.

Delo je še bolj nerazumljivo kakor *Blodnjak*. Na koncu so v enakem slogu napisane pesmi.

V *Izkušnjah z nevihtami* je 54 kratkih sestavkov, ki so napisani tako kakor prejšnja dela. V nekako razlago jim je dodal na koncu skoraj sedem strani dolg sestavek Iz »Prepovedanih razmišljanj« Leva Detele, v katerem zavrača vse, domovino in emigracijo, ideološke in politične sponse, češ: »Izkušnje z nevihtami so v nekem smislu tudi moj osebni obračun s preživelo slovensko kulturno dediščino in neopravičljivimi stereotipizmi... Če ne bomo znali vzpostaviti suverene internacionalne literature, je zastoj, da bi nas Evropa kdajkoli priznala za enokopravne partnerje... danes je treba priti na dan z literaturo, ki zna povedati kaj več, ki je drzna, ki ne zardeva od sramu, pred vsakim resničnim tabujem.« (str. 73-75)

V knjigi veliko govori o očetu, ki pa ni pisateljev oče, čeprav ga imenuje »naš oče«: opravlja najrazličnejše poklice, enkrat piše v popolni temi »knjigo življenja«, drugič hodi v fraku in cilindru in brez besede klofuta dekle in uslužbenca boljših stanovanj, potem odhaja »v ljudsko šolo pit učenost«, postane feldmaršal, enkrat se spremeni v kuhanega raka in ga poje hči Angela, drugič v smreko, mati postane vrba, brat topol. Poleg očeta nastopajo v knjigi številne nevihte, povsod je veliko blata, v katerem utonejo cele armade, »generali in maršali, ministri in korporali se utope v smrdljivi brozgi«.

Vesela in žalostna burka *Graščina* je satira na povojne razmere v marsikaterem delu Evrope, ko je v teh »graščinah« zavlada skupina ljudi, kakršni so v bur-

ki: Dekla, Suženj Debeli Martin, Tlačanka Mica Potica, Cesarjev hlapec, Cesarjev nadhlapec, Cesarjev višji nadhlapec in podobni. V burki postanejo vsi ti tovariši ministri, vodi pa jih upravnik Graščine. Edini, ki nekaj zna, je Vzgojitelj, a ga zapro, ko pa ga hočejo narediti za ministra, ker se boje cesarja, vpraša upravnika, zakaj mori ljudi, nato pobegne čez mejo. Konec je programatičen: »Dežela rabi svetlobe in miru! Ljudstvo bo prevzelo oblast v roke. Do sedaj se s z njim igrali. Tega je sedaj konec. Gnilo bo izbrisano, človeštvo se bo rodilo na razvalinah gnilega, ko pride ura barbarov z gmajne.« (str. 31)

Igra ni uspela, ker je vanjo natrpal celo vrsto problemov: zmaterializirani in dehumanizirani svet, revolucijo, humanost in zlo, kapitalizem in komunizem, bivše afriške kolonije, trgovinarstvo, poezijo itd., brez prave ureditve in dramske rasti ter v slogu, o katerem pravi sam, da je igra »z vsemi sredstvi z vulgariziral in sprimitiviziral«. Po njegovem je igra napad na zlo, ker »umetnost je predvsem tisto duhovno dejanje, ki na estetski način opisuje življenje s tem, da prebija negativno v svetu.« (Mladika, 1964, 59)

Prokrust je psevdohistorična tragedija o pesniškem poklicu: »Poezija ne pomeni v resnici ničesar, od nje se ne da živeti ne umreti,« pravijo krvniki, ko obešajo Prokrusta. Dalje gre za odnos med očeti in sinovi in za splošno odtujenost.

Generalka in Junaštva slamnatega Krpana sta krajša dramska teksta, prvi proti smislu vojne, drugi je anti-drama proti tiraniji. Napisana sta v enakem nedostopnem slogu kakor ostala dela.

O Detelovi resnični umetniški vrednosti bo moral spregovoriti šele čas in ugotoviti, kaj je pristno in kaj le modno.

MILENA MERLAK DETELA

Rodila se je leta 1935 v Ljubljani, kjer je dovršila gimnazijo, nato je študirala svetovno književnost in psihologijo. Od 1960 živi v Avstriji.

Literarne prvence je objavila 1955 v maturantskem almanahu *Mladi obrabi*, ki ga je tudi uredila, od 1957 do 1960 je sodelovala v *Reviji 57*, Naši sodobnosti in *Tribuni*, po odhodu v tujino piše pesmi v različne zamejske revije: *Most*, *Meddobje*, *Mladika* idr. Do sedaj je izdala zbirki: *Sodba od spodaj* (Trst, 1964) in *Beseda brez besede* (London, 1968).

Prva zbirka je nastala deloma že v Ljubljani, deloma v tujini. Obsega 32 pesmi v štirih oddelkih: *Pepel v očeh*, *Brodolomci*, *Krvnik samote*, *Nosilna budnost*. Njen mož Lev Detela jih na koncu knjige takole razlaga: »Z modernimi pesniškimi sredstvi, v svobodnem verzu in ritmu, potuje pesnica skozi premene sodobnega sveta in stanja, kakršno je danes zavladalo v osrednji Sloveniji. Pesniška zbirka je na tem pohodu razdeljena v štiri dele, ki jih je narekovala vsebina vedno novih doživetij, iskanj in spoznanj. Prva cikla sta si tematsko blizu, le da je prvi cikel izraz negotovosti, izgubljenosti, obupa, medtem ko *Brodolomci* že pomenijo prehod k ljubezni do bližnjega, ki jo pesnica odkrije v svetu brodolomcev, teh modernih zavrženih in ponižanih. V *Krvniku samote* zato avtorica začuti v sebi sončne sile, trka na okna soljudi in jih kliče 'na morsk

dno' k vrnitvi v samega sebe, v odkrivanju očiščujoče resnice o življenju in človeku. V četrtem ciklu pa se preneugnani zagon pravilno pomiri — težave in krutosti tujine postavijo umetnika pred pretresljivo analizo življenjskih pojavov. Dobrim psihološkim skicam zavrženih iz prvih dveh ciklov se sedaj pridružijo kritični in družbeno-zgodovinski psihoanalitični eksperimenti, ki postavljajo pesničin jaz v nove osvetlitve. V svetu podzavesti, ki se odmika našemu razumevanju, odkriva skrivnostne resnice o sebi in o človeku.« (str. 56)

Merlakova je razgibana, razgledana, oblikovno izbrušena, »moderna« po zgledu sodobne slovenske poezije, vendar ne zahaja v skrajnosti. Za primer samo uvodno pesem: »Dvigam se iz polnoči, / dvigam na mrtvaškem odru dne, / z iztegnjenimi rokami se dvigam / po svetli vrvi mesečine, / dvigam do samega meseca / po čarobno palico sanj, / čaram...«

V *Besedi brez besede* je Merlakova vsebinsko še mračnejša. Svet se ji kaže v samih črnih barvah, nikjer ni prijaznega človeka, ki bi ji podal roko, samo tesnoba, mrak in grožnja atomske smrti. Na to meri že geslo v zbirki: »Obroč tišine navznoter zamolklo bobni. / Pesem bo preveč strašna, ker je še ni. / V središču leži grob besede, / ki je nikoli nihče ne spregovori.«

Vseh pesmi je 22 in so razdeljene v štiri cikle. V prvem — *Danse macabre* — je pretresljivo naslikana sodobna človekova stiska: »Črno končno nebo, / nepremična kolesa Velikega voza, / oble, sivočrne gore, / plešasta bližina smrti.« *Nerasvetljena noč, besede brez besede, »črno končno nebo / se zoži / v zanko.«* Pesnico je strah, saj iz tega sveta ni izhoda, tišina sika, občestni kanali so polni nevarnosti, ceste so posute z zdrobljenim steklom, besede ne najdejo odziva.

V drugem ciklu — *Prometna pravila* — poje o čisto določenih krivicah in nevarnostih: o ameriški rasni diskriminaciji, o atomski nevarnosti, smradu in mastni vodi, o malih narodih ipd. V tretjem ciklu — *Gravitacija* — je najbolj osebna, izpovedna. Poje o vojnih doživetjih, o povojnem prevzganju, o »zmagovalčevi pomladi«, o odhodu v tujino in tudi o upanju, »da bomo preživeli noč na škrlatni obali«, zakaj mrtvi nam pomagajo, ker so usmiljeni, mi živimo pa smo »brez usmiljenja«. V zadnjem ciklu — *Porodi* — nadaljuje z opevanjem nesmislov življenja.

Vse pesmi so zgrajene v na pol hermetičnem pesniškem jeziku in svobodni obliki. Vendar pa je pesniški izraz večinoma izbrušen, sočen in izviren, zanimive in nove so zlasti personifikacije. Prve pesmi so polne barv, prevladuje pa črna v različnih odtenkih. Zbirka kaže lep razvoj v oblikovni dovršenosti, pretehtanosti in plemenitosti.

FERDINAND KOLEDNIK

Ferdinand Kolednik živi že deset let v Podgorjah (Maria Elend) na Koroškem, kjer je zgradil z lastnimi sredstvi ogromen *Domus Christi* (ali Jurčičev dom) za onemogle duhovnike. Rodil se je 1907 v Mariboru, študiral gimnazijo v Veržeju in Rajhenburgu, bogoslovje v Zagrebu. Nato se je izpopolnjeval na Sorbonni in v Montpellieru, kjer je dosegel doktorat iz filozofije. Nekaj časa je služboval kot duhovnik v Dalmaciji, 28-letnega pa so poslali jugoslovanski škofje v Pariz za rektorja

jugoslovanske misije pri izseljencih. Po zadnji vojni je odšel v Kanado, postal kanadski državljani in član kanadskega pisateljskega društva. Njegova požrtvovalnost in nemirni duh sta ga gnala v Ekvador za misijonarja med Indijance, poškodbe, ki so mu jih zadali Nemci med zadnjo vojno, pa so ga prisilile, da se je zatekel na Koroško. Za svoje kulturno delo je dobil dve odlikovanji francoske akademije, leta 1966 pa je postal dopisni član italijanske Akademije Tibertine v Rimu.

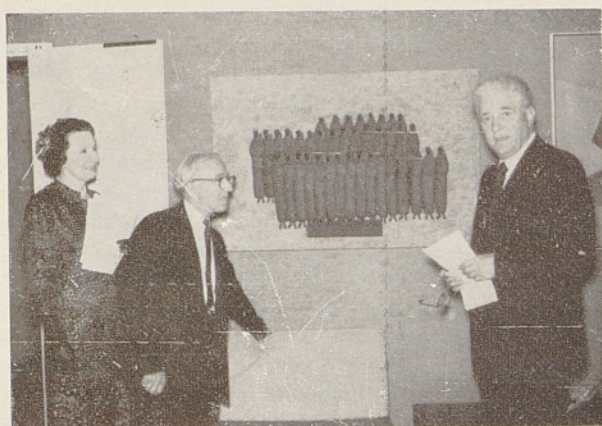
Največja Kolednikova zasluga je, da je Jurčičev *Jurij Kozjak* preveden v 46 jezikov. Da si je izbral prav to delo, sta ga vodila dva nagiba: Jurij Kozjak najlepše prikazuje slovenski narod in njegovo trpljenje v preteklosti; leta 1936 je proslavljala stiški samostan 800-letnico ustanovitve in tudi ta jubilej je hotel prevajavec proslaviti prav z Jurčičevo povestjo, ki se vrti okrog stiškega samostana. Najprej je prevedel Kozjaka v francoščino (1938), uvod pa mu je napisal dosmrtni tajnik franco-

ske akademije Georges Goyau (doslej je izšlo pet francoskih izdaj). Vsem prevodom je dodal esej o Jurčiču in stiškem samostanu.

Velik uspeh je dosegel Kolednik tudi s prevodom Finžgarjeve knjižice *Sedem postnih podob*, ki je izšla v francoščini (šestkrat), angleščini, nemščini, portugalsčini, gradiščanski hrvaščini itd. Dalje je prevedel v francoščino Jurčičevega *Sosedovega sina*, Terčeljeve *Voznike*, p. Bazilija Valentina *Tonček iz Potoka* in vrsto krajših spisov, v nemščino pa Finžgarjev roman *Pod svobodnim soncem*, *Deklo Ančko*, *Strice* in več manjših del.

Kolednik je tudi avtor številnih kulturnozgodovinskih sestavkov v različnih revijah in časopisih.

VIRI: O posameznih avtorjih ni razprav, le Srienc je v SBL. Izšle so samo kritike izdanih knjig v Mladiki, Mostu, Literarnih vajah in Meddobju.

France Gorše na razstavi. Poleg njega senator Lauše z gospo

Slovenski umetnik kipar France Gorše je za 40-letnico svojega umetniškega delovanja pripravil samostojno razstavo religioznih del, ki je bila v Galerie Internacional na Madison Avenue v New Yorku od 10. do 25. januarja. Razstavljenih je bilo 30 del v orešču, žgani glini, lesu in tolčenem bakru, ki so zgovorno pričala o veliki ustvarjalni moči umetnika. Dela so bila smotrno razporejena, da je obiskovalec mogel videti oblikovalno moč umetnika v različnih tehnikah in kompozicijah. Izstopali sta monumentalni plastiki sv. Cirila in sv. Metoda, močno je osvajala duhovnost Duš, plastika Čudež božje ljubezni pa je izražala veliko duhovno in formalno sprostitiv. Relievi v lesu in zlasti mnoge plakete v tolčenem bakru so prikazali Goršeta kot posebnega mojstra te tehnike, saj je upodobil toliko različnih zamisli in vsaka za-

se je nekaj posebnega: od globoke zamaknenosti (Madona z otrokom), do resnosti zapovedi (Dekalog) in izrazite dinamike (Sv. Frančišek Asiški). Vsa dela izražajo globoko religioznost umetnika. Ker se v mnogih delih (zlasti v orešču) kažejo elementi nove gotike bi le-to mogli označiti za novo smer v umetniškem razvoju in ustvarjanju 72-letnega kiparja.

Na otvoritvi razstave so se zbrali mnogi Slovenci, ljubitelji umetnosti in Goršetovi prijatelji iz New Yorka in daljne okolice. Navzoče je pozdravil g. Rudi Večerin, ki je dejal, da je ta razstava nova afirmacija slovenske umetnosti v svetu in je v čast ne samo mojstru Goršetu, ampak vsem Slovincem v New Yorku in vsem, ki imajo možnost ogledati si nove sadove neutrudljivega ustvarjanja umetnika. Naglasil je, da je s to razstavo združeno praznovanje

40-letnice umetniškega delovanja slovenskega umetnika kiparja Franceta Goršeta. Okusno izdelan katalog (pripravil in omogočil ga je g. Rudi Večerin) daje tudi kratek pregled umetnikovega življenja in delovanja. V zadnjih 18 letih ustvarjanja na ameriškem kontinentu je Gorše razstavljal skupinsko: večkrat v Museum of Art v Clevelandu (ZDA), v Torontu v Kanadi, v Odensi na Danskem, v New Yorku, v Buenos Airesu, v Washingtonu in v Stamfordu (ZDA); samostojno pa v Clevelandu trikrat in v New Yorku zdaj drugič, tokrat kot »One man Show Religious Art«. Med njegova večja ameriška dela moremo uvrstiti umetniško opremo treh cerkva (dve v Torontu in ene v Chisholmu v Minesoti), bronasto oprsje pesnika in skladatelja Ivana Zormanca v Kulturnem vrtu v Clevelandu in leseno plastiko Mojze-

OB ŠTIRIDESETLETNICI UMETNIŠKEGA DELOVANJA KIPARJA GORŠETA

sa v Židovskem templju v Clevelandu. Večino njegovih del pa imajo zasebniki po Združenih državah in Kanadi.

Na Goršetovo razstavo v New York je prišel tudi Edward Kennedy iz Bostona, glavni arhitekt ameriškega Narodnega svetišča (National Shrine of Immaculate Conception) v Washingtonu, ki je sporočil umetniku, da je uprava Svetišča sprejela njegove načrte za kiparska dela — štiri reliefe — za Slovensko spominsko kapelo.

RAZGOVOR Z UMETNIKOM

Ob razstavi je imel naš sodelavec z 72-letnim akademskim kiparjem Francetom Goršetom razgovor, ki je potekal takole:

VPRAŠ.: *Kakšni kriteriji so Vas — gospod Gorše — vodili pri pripravi in izboru del za sedanjo razstavo v New Yorku?*

GORŠE: Pravzaprav ima v veliki meri zaslugo za mojo razstavo Galerija International, oziroma lastnik te galerije, v kateri razstavljam gospod Califan. Ta me je že pred pol leta nagovarjal za tako razstavo, češ da bi bilo to nekaj novega, ker so umetniške razstave religioznega značaja tukaj zelo redek pojav. Pa tudi sam sem večkrat želel z razstavo takih del stopiti pred širšo javnost. Za to pa je treba mnogo notranje zbranosti, pa tudi mnogo časa za poglobljeno notranje delo.

VPRAŠ.: *Je to Vaša prva večja razstava v New Yorku?*

GORŠE: Pravzaprav ne, ker sem predlanskim že imel prvo svojo samostojno razstavo. V tem smislu kot je ta, pa je gotovo to moja prva večja reprezentativna razstava.

VPRAŠ.: *Omenili ste, da je to Vaša reprezentativna razstava religiozne skulpture. Ker ima vsaka umetniška osnovno idejo, lahko bi rekli tudi poslanico umetnika, bi nam lahko povedali, kaj ste s to razstavo posebej hoteli razodeti?*

GORŠE: S to razstavo svojih del razodevam svojo veroizpoved. Dela sama to jasno govorijo.

Reliefi iz marmorja bodo ponazorili zgodovino krščanstva pri Slovencih in delež slovenskih naseljencev pri katolicizmu v Ameriki. S tem se bo Gorše pridružil svojemu učitelju Ivanu Meštroviciu in drugim velikim umetnikom, katerih dela bogatijo to edinstveno svetišče v Združenih državah.

Mojstru kiparju Francetu Goršetu k razstavi v New Yorku čestitamo in želimo še mnogo uspešnih ustvarjalnih let!

S. Š.

VPRAŠ.: *Kateri materiali in kiparske tehnike so zastopane na tej razstavi?*

GORŠE: Tehnike na tej razstavi so v glavnem: rezbarska, tolčeni baker in obravnavanje v orešču.

VPRAŠ.: *V svojem dosedanem izredno obsežnem in bogatem umetniškem delu ste preizkusili domala vse kiparske materiale. V katerih materialih ustvarjate zdaj največ?*

GORŠE: V zadnjem času delam pravzaprav največ v orešču, še posebno glede prepletajočih kompozicij. Na razstavi ste na primer videli motiv Čudež božje ljubezni, ki nudi večjo

duhovno, pa tudi formalno sprostitiv.

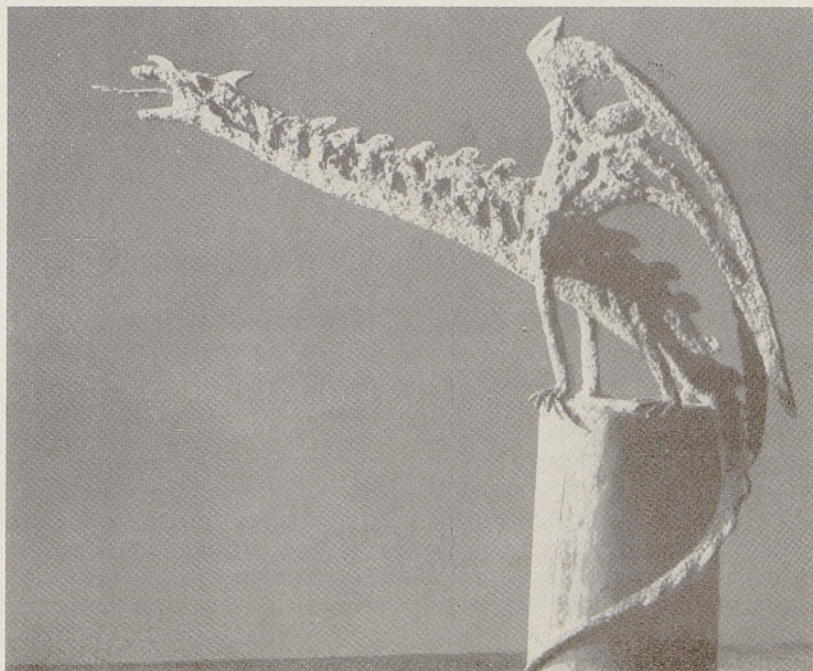
VPRAŠ.: *Omenili ste svojo prejšnjo razstavo. Bi nam mogli priklicati v spomin svoje druge razstave — zadnjih 18 let, kar ustvarjate v Ameriki?*

GORŠE: Na to vprašanje Vam lahko odgovorim, da sem vse poslej, odkar sem tu, na tem kontinentu, razstavljal v dveh pogledih: skupinsko in samostojno. Skupinsko sem razstavljal večkrat v Museum of Art v Clevelandu, v Torontu v Kanadi, v Odensi na Danskem, v Buenos Airesu, v New Yorku in v Washingtonu. Samostojno, kakor tu pravijo »One man show« pa v Clevelandu trikrat in zdaj v New Yorku drugič — in to v znamenju »One man show religious art«.

VPRAŠ.: *Kako bi opredelili smeri sodobnega ameriškega kiparstva?*

GORŠE: Smeri sodobnega kiparstva? Veliko jih je, vendar bi glavne lahko imenovali. Skrajne: primitivizem in suprematizem; vmesne pa bi imenovali: infantilizem, abstraktizem, post ekspresionizem, in collage, ki ga pogosto tukaj srečujemo.

VPRAŠ.: *Ali se kažejo kaki vplivi ameriških kiparskih smeri na Vaša dela — se pravi, bi mogli govo-*

France Gorše: Zmaj (na razstavi)

riti o »ameriškem obdobju« Vašega umetniškega ustvarjanja?

GORSE: Vse, kar je tu ustvarjenih mojih del, je moje »ameriško obdobje«, predvsem v duhovnem smislu, pa tudi v tehnično formalni sprostitvi.

VPRAŠ.: V katero kiparsko smer bi uvrstili sebe?

GORSE: To bi najlaže povedal takole: obiskovalci-umetniki na tej raz-

stavi so jo imenovali kar sami od sebe — *moderno gotiko*. To tudi sam mislim, da je in jo kot tako imenujem.

VPRAŠ.: Se malce bolj osebno vprašanje: Kako se počutite v New Yorku, ki je poleg Pariza gotovo umetniško najbolj razgibano mesto?

GORSE: Večkrat slišim to vprašanje: Kako se tu počutiš? Pravzaprav če

se v spominu ozrem nazaj na svoja pogosta preseljevanja iz kraja v kraj, moram priznati in reči, da je tu kraj, kjer se kot kipar najbolje počutim in se nikakor ne morem odločiti, da bi kje drugje svoje zadnje dneve preživel. Tu so najbogatejši muzeji ter neštete umetniške galerije, ki človeka vedno informirajo o tekočem umetniškem razvoju ter nudijo toliko pobud in duhovne obogatitve, kot malokje drugje na svetu.

PRIREDITVE NA GORIŠKEM

Kot vsako leto je bila *prva nedelja* v mesecu februarju posvečena katoliškemu tisku. Za popoldansko prireditev, ki je bila v Katoliškem domu, je ZSKP iz Gorice priredila proslavo v čast slovenskemu misijonarju *Frideriku Baragi*, čigar 100-letnica je bila lansko leto. Za to priliko so moški zbor »Mirko Filej«, mešani zbor »Lojze Bratuž«, otroški zbor in dramska šola iz Gorice pod skrbnim vodstvom Aleksija Pregarca pripravili Baragov oratorij, ki ga je uglasbil Gerzinič na Debeljakovo besedilo. Priložnostni govor je imel g. Jože Jurak, ki je prikazal življenjsko pot in lik velikega misijonarja. Nastopajoči so se zelo trudili in s svojim nastopom častno proslavili spomin Friderika Barage. Podajanje tako pomembnega oratorija pa bi morda zahtevalo večje povezanosti: mislim predvsem na vloge dirigentov, ki sta se stalno menjavala; na odmore, ki so bili pred intonacijo posameznih odlomkov in na morebitno večje zbliznanje med recitatorji in zborom. Potem bi bil oratorij morda bolj ena sama celota in ideja te celote bi prevevala cel veličastni spev našemu zaslužnemu misijonarju. Te besede naj bi bile besede spodbude in upam, da jih bo vsakdo od nastopajočih razumel; zlasti bi bilo želeti, da bi to misel upoštevali pri ponovitvah oratorija, ki bodo morda v bližnji prihodnosti.

Drugo nedeljo v februarju je štandresko društvo priredilo v svojem domu veselo pustovanje, na katerem je nastopila dramska skupina iz Štandreža, skavtski trio MI - NI - PE iz Gorice, ansambel »Jana« iz Števerjana in »The sparks« iz Štandreža. Za

podobno prireditev je poskrbela tudi ZSKP iz Gorice. V nedeljo 16. febr. so nastopile na odru Kat. doma skupine iz mesta in okolice. Te skupine so številnemu občinstvu predvajale vrsto zabavnih prizorov; za veselo pesem so poskrbeli naši ansambli MI-NI-PE, Jana in The Sparks. Zlasti slednji je zabaval predvsem mladino, tako da so bili vsi zadovoljni: starejši z našimi narodnimi, mlajši pa z modernimi ritmi. Za povezavo sta zelo skrbno in posrečeno poskrbela Viktor Prašnik in Ugo Zulian.

Istega dne zjutraj smo goriški Slovenci napisali v svojo zgodovino zelo važen dogodek: od nedelje 16. februarja nosi trg pred cerkvijo v Podgori ime po *Lojzetu Bratužu*. Do tega je prišlo po zaslugi slovenskih izvoljenih svetovalcev goriške SDZ. Da je to izredno važen dogodek, ne more nihče dvomiti. Prvič se je zgodilo, da nosi trg ali ulica ime po naših zaslužnih možeh. Lojze Bratuž je bil za nas izredna osebnost in njegov lik stoji kot vzor pred nami. Bil je skladatelj, pevovodja, vsestranski kulturni delavec in mučenik: usoda nam ga je iztrgala v najhujši dobi naše zgodovine: umrl je za narod. Naši zbori so ga proslavili s tem, da so izvajali njegove pesmi: recitatorji so brali sonete iz cikla, ki ga je napisala pokojnikova žena Ljubka Sorli; besede govornikov so osolzile oči občinstvu ob spominu na tisti žalostni čas, ko se je Lojze Bratuž trudil, vadil številne zборе, delal iz velike ljubezni do naroda. V njegov spomin so bile proslave v Kat. domu 23.II., 25.II. pa v Podgori.

V februarju so tudi druga društva

priredila razne kulturne večere. SKAD v Gorici je povabil 20.II. dr. Marijana Zadnikarja iz Ljubljane, ki je izčrpno predaval o znamenjih na Slovenskem. V *Doberdobi* je pri prosvetnem društvu »Hrast« predaval dr. Martin Kranner o Cankarju. Dr. Stojan Brajša je v *Pevmi govoril* 28. II. o temi »Mi in protestanti«.

V soboto 22.II. je gostovala na povabilo Slov. Prosvetne zveze v Kat. domu folklorna skupina »Tine Rožanc« iz Ljubljane, ki je izvajala plese jugoslovanskih narodov.

Ti podatki zadostno pričajo o vsestranskem prosvetnem delovanju naših društev, ki danes močno čutijo, da je kulturno-prosvetno delovanje eden najtrdnjših stebrov za ohranjanje in krepitev narodne zavesti.

vl

KNJIGE IN REVJE

VINKO BRUMEN: SRCE V SREDINI, življenje, delo in osebnost Janeza Evangelista Kreka, Buenos Aires — 1968. Osebnost Janeza Ev. Kreka vedno bolj medli, saj je že preteklo nad pol stoletja, ko se je na pragu svobode leta 1917 nenadoma poslovil od svojega naroda, za kategera je dal vse svoje umske in materialne moči. Nesebičen in ljudski kot nihče pred njim in za njim, je bil pravi slovenski Sokrat. Mnogi ga niso razumeli in subjektivna mnenja o tej značilni osebnosti v slovenskem javnem življenju, ostajajo deljena, dokler posamezniki polagoma ne izginjajo z odra življenja. Še pred leti smo lahko brali Škrbčevo mnenje o

Kreku. Skoda, da še po tolikih desetletjih ni bila dokončno dognana vloga in pomen te izredne osebnosti. O Kreku je doslej najbolj plodovito in načrtno pisal Ivan Dolenc, ki je izdal štiri knjige, peta pa je bila nasilno uničena, kot toliko drugega dragocenega tiska, ob nacističnem vdoru v Slovenijo. Brumen se je sedaj lotil in na novo pripravil delo o Kreku. Sam pa pravi v uvodu, da je to delo o Kreku drugačno kot so prve štiri Dolenčeve knjige. Prvič je hotel napisati Krekov življenjepis v preprosti in poljudni besedi. Drugič pa je knjiga potrebna, da se ne pozabi človeka, ki je tako globoko posegel v vse slovensko politično, socialno, in na sploh v vse javno življenje kot še nihče doslej. Vsa poglavja: življenjska pot, opravljanje poslanstva, združnik, politik, ljudski vzgojitelj, pisatelj, duhovnik, Krek in prosti čas, človeški lik, osebnost, značaj, npravna osebnost, skrivnost uspehov in Krekov odhod, so pisana s toliko toplino in tako bogato ilustrirana, da je knjigo težko odložiti.

IZVESTJE SREDNJIH SOL NA TRŽASKEM za šolsko leto 1967-68. Z nekaj mesečno zamudo je izšlo letno poročilo za slovenske srednje šole na Tržaškem. Izvestje nam sicer ne prinaša ničesar novega in so rubrike že leta in leta ustaljene. Ima pa Izvestje pomen za zgodovino slovenskega šolstva. Podatke je zbral in uredil prof. Martin Jevnikar, založila pa ravnateljstva slovenskih srednjih šol. Uvodno študijo, ki je v letnih poročilih v navadi, je napisal urednik sam in sicer: Vpliv Krištofa Schmidana na slovensko pripovedništvo, kar je pomemben doprinos k slovenski literarni zgodovini.

Maks Šah

SLOVAR SLOVENSKEGA JEZIKA

Slovenska akademija znanosti in umetnosti ter Državna založba Slovenije napovedujeta za prihodnjo pomlad izid prve knjige obsežnega »Slovarja slovenskega knjižnega jezika«.

Ta slovar bo po dobrih sedemdesetih letih po takratnem Pleteršnikovem slovarju prvo tovrstno delo, ki bo v celoti podalo celoten besedni zaklad slovenskega jezika. Kako obsežno je ta slovar zasnovan, nam povedo naslednji podatki: Slovar je na-

stal iz skoraj treh milijonov izpisov, ki jih je Inštitut za slovenski jezik pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti zbiral nad 20 let. V celoti bo slovar obsegal pet zajetnih knjig po okoli 800 strani leksikonskega formata. V približno 11.000 geslih in podgeslih bo zajeto celotno besedišče slovenskega sodobnega knjižnega jezika za obdobje od leta 1900 do danes.

V novem slovarju bo podano vse jezikovno bogastvo, ki ga premore slovenski sodobni jezik, hkrati pa bo slovar tudi odsev vsega narodnega in družbenega razvoja slovenskega naroda v tem stoletju. »Tako bo novi slovar — kakor je v tej zvezi zapisal predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josip Vidmar —

važen kulturni instrument za naše umsko življenje nasploh, hkrati pa tudi z vso svojo vsebino dvojen spomenik naše kulture. V njem bodo določno zarisane meje našega današnjega pojmovanja kozmosa, naše verbalne domiselnosti in odličnosti. Pri vsem tem pa bo ta mogočna edicija znamenit spomenik naše slavistične znanosti, saj bo uspeh dela številnih naših znanstvenih delavcev, njihove znanstvene zavesti, znanja, ljubezni in izjemne požrtvovalnosti. Da, spomenik vsemu temu bo to veliko delo, ob katerem se bodo jezikovno oplajala in osveščala bodoča pokolenja naših razumnikov in jezikovnih tvorcev in na katerega bodo bodoči rodovi lahko gledali s spoštovanjem in ponosom.«

GLEDALIŠČE

NEIL SIMON „ZARES ČUDEN PAR“

Po precej dolgem premoru je slovensko poklicno gledališče pripravilo novo premiero. Tokrat je bila na vrsti komedija ameriškega pisatelja Neila Simona »Zares čuden par«.

Ta veseloigra, ki je gotovo brez velikih literarnih ambicij, je odsev življenja iz nekega nebotičnika velikega mesta. Pred nami so ljudje s svojimi vrlinami in slabostmi in prav v skupnem življenju odkriva vsak zase svoje razvade in napake, obenem pa tudi svoje prepričanje, da dela vsak vse kar najboljšje. Komedija je vedro, malo miselno zahtevno, igrivo srečanje in lahko nudi prijeten oddih za gledavce.

Delo je režiral Jože Babič, ki mu je dal dobro zamišljeno podobo, le da ni do premiere še povsem predstava dozorela. Tudi zasedba vlog je bila težka spričo dejstva, da že dalj časa ni bilo v igravskem zboru pomladitve. Prav ta komedija pa zahteva mlajše igravce. Zato si je pomagal režiser z novimi močmi, ki pa seveda še niso dozorele in je zato predstava trpela na ritmu, kakor tudi na celotni kvalitnosti.

V glavnih vlogah bi morala nastopiti izrazita komika, ker pa je eden od igravcev obolel, je reševal glavno vlogo samo Silvij Kobal in jo tudi posrečeno rešil. Kljub pomanjkljivo-

stim in še nedozoreli premieri, je predstava prijetna in bo brez dvoma gledavcem ugajala. V repertoar je prinesla prijetno lahkotnost.

j. p.

PRESERNOVE PROSLAVE

Prav nič se nismo naveličali Prešernovih proslav, čeprav se iz leta v leto ponavljajo po naših društvihi in klubih. Tudi letos je bila obletnica pesnikove smrti resnično naš narodni in kulturni praznik. Prešernove proslave so bile na slovenskih šolah, prav tako pa tudi po naših prosvetnih domovih in klubih.

Največji spominski prireditvi sta bili dve: ena v Kulturnem domu v Trstu, na kateri je govoril predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josip Vidmar. To prireditvev, ki so jo imenovali »osrednjo« so pripravili: Slov. Gledališče, Glasbena matica in Prosvetna zveza. Sodeloval je akademski pevski zbor Tone Tomšič iz Ljubljane, igravci iz Ljubljane in člani SG iz Trsta. Druga pomembna prireditvev pa je bila v Finžgarjevem domu na Opčinah, na kateri je govoril pisatelj Vinko Beličič, nastopil pa je še Mladinski zbor Glasbene matice in recitatorji — akademiki in dijaki srednje šole.

KULTURNI KOLEDARČEK

Več lepih prireditev je bilo za Prešernov praznik

1. febr.: V Slovenskem kulturnem klubu komični film.
2. febr. Glasbena skupina ROKOVNJACI iz Ljubljane nastopi v dvorani pri Sv. Vincencu v Trstu, zvečer pa v župnijski dvorani v Bazovici. Popoldne v Marijinem domu pri Sv. Ivanu skioptično predavanje o Fatimi in Lurdu ter Veseli trio iz Doline. V Katoliškem domu v Gorici Baragova spominska proslava. V Kulturnem domu v Trstu SG ponovi Tavčarjevo farso »Red mora biti«.
4. febr.: Predavanje v Slovenskem klubu v Trstu: dr. Franc Zdravec, Oktobrska revolucija in slovenska literatura.
5. febr.: Glasbena matica priredi v mali dvorani Kult. doma solistični koncert (Neva Merlak-Corrado, Rok Klopčič, Marijan Lipovšek).
6. febr.: Prosv. društvo vesna v Sv. Križu priredi predavanje dr. Medveda. V mali dvorani Kulturnega doma v Trstu okrogla miza o vprašanju: Slovenec danes tostran in onstran meje (kdo je, kako živi, kam gre). Srečanje organizirajo primorske revije: Goriška srečanja, Idrijski razgledi, Kaplje, Mladika, Most in Zaliv. Odbor za pustovanje v Škednju priredi koncert zboru J. Gallus.
7. febr. Prosvetno društvo Škedenj priredi Prešernovo proslavo (predavanje, samospevi, glasba in recitacije ter razstava slovenske knjige.)
8. febr.: Sportni krožek Kras v Zgoniku priredi Prešernovo proslavo z govorom, recitacijami in petjem.
9. febr.: Slov. gledališče, Glasbena matica, Slov. prosv. zveza prirede osrednjo Prešernovo proslavo (Josip Vidmar, S. Sever, J. Rohaček, M. Sardoč, S. Starešinič, Akad. pevski zbor Tone Tomšič). V Finžgarjevem domu na Opčinah Prešernova proslava (mladinski pevski zbor Glasbene matice, govor, recitacije). Slov. gledališče, Glasbena matica, Slov. prosv. zveza prirede v Gorici osrednjo Prešernovo proslavo. V Štandrežu pustna veselica s šaljivimi prizori, petjem in godbo. V Marijinem domu pri Sv. Ivanu prireditev Apostolstva sv. Cirila in Metoda.
11. febr.: V Slovenskem klubu predavanje dr. Franca Dominka: Zadnji uspehi v astronautiki.
12. febr.: Sportno združenje Bor predvaja film Olimpiada 1968, katerega je posnel v Mehiki Aljoša Žerjal.
15. febr.: V Slovenskem kulturnem klubu filmski večer.
16. febr.: Glasbeni ansambel »Rokovnjaci« iz Ljubljane nastopil v Barkovljah, v Marijinem domu pri Sv. Ivanu in v Finžgarjevem domu na Opčinah. Zveza slov. kat. prosvete v Gorici priredi pustovanje. V Podgori spominska proslava za pokojnim Lojzutom Bratužem.
20. febr.: SKAD v Gorici priredi predavanje dr. Márijana Zadnikarja: »Slovenska znamenja«.
22. febr.: Premiera SNG Neil Simon: »Zares čuden par« - režija J. Babič. Slov. Kulturni klub ima debatni večer v mladinskih gibanjih. Slov. prosv. zveza priredi v Katoliškem domu v Gorici nastop folklorne skupine Tine Rožanc iz Ljubljane. Prosv. društvo Slavko Škamperle, priredi Prešernovo proslavo. V založbi Mladike izšla pesniška zbirka Marijana Breclja: »V času odmaknjena sidrišča«.
23. febr.: SPZ priredi v Kulturnem domu nastop folklorne skupine Tine Rožanc iz Ljubljane. V kat. domu v Gorici spominska svečanost za pok. L. Bratužem. Društvo Tabor na Opčinah priredi Prešernovo proslavo. S. G. ponovi Tavčarjevo farso »Red mora biti«. Prosvetno društvo Vesna iz Sv. Križa priredi Cankarjevo in Prešernovo proslavo. Posvet slovenskih katoliških verskih in prosvetnih organizacij.
24. febr.: V Kulturnem domu v Trstu začetek seminarja za slov. šolnike. V Finžgarjevem domu predavanje Vinka Zaleta: Daljni vzhod. S. G. ponovi Neil Simonov »Zares čuden par«. Zveza slov. katoliške prosvete v Gorici ima občni zbor.
25. febr.: V Slovenskem klubu predavanje prof. G. Budala: »Temeljne poteze in značilnosti našega krasa« s sodelovanjem fotoreporterja M. Ma-
26. febr.: S. G.: Ponovitev; Neil Simon »Zares čuden par«.

pa naložil. Jaz moram pošteno delati in sem marsikaj pogoltnil.

Oče

Prepričani smo, da je velika večina proti vsakemu nasilju in tepizmu. Na vsak način pa je potrebno, da so starši res starši, pripravljeni poslušati svoje otroke in jim dati prav, če imajo prav in so strogi ob vsakem nasilju in surovosti. Ni pa prav, da so sodniki tako širokih razumevanj, da odpuščajo mlečnozoba nasilja, ki so pogostoma zelo velika in predstavljajo javno škodo, ki jo moramo plačevati z davki. Veliko škodo, ki so jo povzročili dijaki na nekaterih univerzah, na noben način ne moremo odbravati.

VEC O RADIU

Imam vtis, da naše časopisje mnogo premalo poroča o radiu. Ima sicer tedenski spored, a meni bi se zdelo važnejše, da bi opozorili na posebnosti oddaj. Na primer: Zelo zanimive so nagrajene sobotne oddaje, tako detektivske, kakor ljudske igre, čeprav sem imel vtis, da detektivske niso povsem uspele, ker jim je bil preveč odmerjen čas: pol ure je gotovo premalo, saj se dejanje ne more prav razviti. Zato smo videli, da je bil povsod drugi del nekako zgoščeno prenatrpan.

Lepo se mi zdi tudi, da se naša mladina tako uveljavlja v soboto popoldne. Mislim, da je radijsko vodstvo s tem, da je uvedlo skozi vse leto nastope dijakov, opravilo hvalevredno delo. Precej mladine se tako aktivno kulturno udejstvuje. In priteguje pozornost ostale mladine.

Posebni biseri so tisti glasbeni paberki, ki so pravi biseri, iz Nadiške in Terske doline.

Premalo znamo ceniti tudi vsakodnevno Glasbo po željah. Najbrže poslušavci še premalo vedo, da se lahko te oddaje brezplačno poslušajo. Le tiho pripombo bi imel: v pesmih bi bilo treba več variacij. Morda poslušavci ne poznajo drugih slovenskih pesmi in zato naročajo vedno iste. Ali ne bi morda Vaša revija enkrat ali večkrat objavila seznam vsaj slovenskih pesmi, ki so v zalogi postaje. Tako bodo lažje poslušavci izbirali, odaja pa bo bolj pestra za vse.

No, to je le nekaj pripomb. Opozarjajte še in še na radijske oddaje, Vi in tudi drugi časopisi!

S. D.

Soglašamo. Radi bomo pisali in radi tudi objavljali nove plošče, ki jih bo dobila postaja, če bomo tak seznam lahko dobili na razpolago.

RADIO

Tokrat bomo opozorili na nekatere dramske oddaje, ki so ob četrtkih ob 20.35, ker so med deli tudi novosti, ki bodo naše poslušavce zanimale.

6. marca je na vrsti »Detektiv Megla« slovenskega pisatelja Jožeta Kranjca. Delo je dramtizirala in priredila Majda Skrbinšek.

13. marca je na sporedu zelo zanimivo delo italijanskega pisatelja Vladimira Caiolija v prevodu Vinka Beličiča: »Mestece«.

20. marca je na vrsti novo delo Jožka Lukeša »Deset minut pred dvanajsto«. Delo je odkupila postaja v smislu natečaja za kriminalne radijske drame.

27. marca pa bodo na sporedu »Tri sestre« Antona Pavloviča Čehova, ki jih je igralo Slovensko gledališče v rednem repertoarju, pa je potem postaja delo posnela posebej za tiste, ki morda predstave niso videli v Kulturnem domu.

Med sobotnimi oddajami bi opozorili na ljudsko igro Lojzeta Cijaka »Iznajdba«, ki je na sporedu v soboto 1. marca in sicer ob 20,50. Naslednjo soboto (8.III.) se bo pojavila pred mikrofonom *Naša gospa*, za tem pa je spet kriminalna zgodba (nagrada) »Diana Haška«, ki jo je napisala Neva Godničeva.

Iz niza tržaških procesov pa bo naslednjo soboto (22.III) na programu drama »Dragulji iz Presburga«, kakor sta jo napisala Nini Perno in Ezio Benedetti.

Zadnjo soboto v mesecu pa se bomo lahko nasmeljali ob veseli ljudski igri Jožeta Vombergarja »Požar ljubezni«.

Vse sobotne oddaje se prično ob 20,50.

Za dobro voljo

Bogata gospa pride k profesorju: »Rada bi, da bi naučili mojega sina kak tuj jezik.«

»Dobro, gospa, a katerega: francoskega, nemškega, angleškega, španskega?«

»Mhm... kateri od teh je najbolj tuj?«

☆

Profesor vozi avto skozi mesto. Poleg njega sedi žena. Nenadoma ju ustavi policaj: »Naredili ste prometni prekršek.«

»Kdo, jaz?« nedolžno vpraša profesor. »Veste, ves čas sem mislil, da vozi moja žena.«

☆

Neka učiteljica se je morala javiti na policiji, ker je z avtomobilom drvela, ko so bile prižgane rdeče luči.

»Gospa,« je rekel komisar, »moram vam dati kazen. Da, prav z užitkom vam jo bom naložil. Sedite k tej mizi in napišite petstokrat: 'Nisem se ustavila, čeprav so bile prižgane rdeče luči.'«

☆

Dva tramvaja sta trčila. Bilo je nekaj mrtvih in precej ranjenih, a vendar je najbolj javkala neka gospa, ki se ji ni zgodilo nič hudega. Nekemu policaju je bilo tega dovolj in je rekel: »Dajte no, nehajte, saj ste se samo malo opraskali. Poglejte druge, mrtvi so, pa nič ne stokajo.«

Lepo

pesniško zbirko

Marijana Breclja

v času odmaknjena sidrišča

v okusni opremi

Pavla Medveščka

dobite
v upravi
MLADIKE
in v slovenskih
knjigarnah
v Trstu
in Gorici

Za dobro voljo

Učitelj je učencem razložil, kaj je stavek. Učenci so potem sami navajali primere: 'Mati kuha', 'Deklica se igra', 'Pes sedi'. Tedaj pa se je oglašil mali Francek: »Moj očka tudi sedi.«

★

Stari oče: »No, Ivo, ker si bil priden, ti dam lep nov bankovec za petsto lir.«

Vnuk pa: »Bi mi ne dal raje grdega starega za tisoč lir?«

★

Na obisk je prišla teta in pohvalila malo Metko, ki je pomivala posodo.

»Ja, Metka, ti si pa res pridna, vse to si sama pomila!«

»Saj ne bi sama,« je rekla Metka, »pa še nisem poročena.«

★

V gostilni je sedel mlad vojak, ki se ga je že tako nalokal, da je komaj še gledal. Kljub temu je opazil, da prihajata proti njemu dve čudoviti deklici — človek bi mislil dvojčici. Ubogi vojak se je na vse kriplje trudil, da bi videl samo eno, saj je vedel, da je pijan, a se mu ni posrečilo. Končno se je odločil, da bo dekle nagovoril. V tem pa sta se dvojčici razšli in odšli vsaka na svojo stran. Vojak je stresel z glavo in zamrmral: »Kako za vraga ji je pa to uspelo!«

V Milanu je policaj zagledal elegantno gospo, ki je ležala na tleh poleg pločnika. Tekel je k njej:

»Vam je slabo, gospa?«

»Ne, hvala,« je prijazno odgovorila.

»Zakaj pa potem ležite na tleh?«

»Hranim prostor za avto mojega moža:«

★

Rekrutu so dali vojaško obleko.

»No, ti je prav?« je vprašal deseternik.

»Da, to se pravi, skoraj. Kapa še kar dobro stoji, ampak hlače so mi pa precej preširoke pod pazduho.«

★

»Očka, mi daš sto lir?«

»Ne, sem ti jih včeraj dal.«

»Če mi jih daš, ti povem, kaj je mlekar danes rekel mami.«

»Tu imaš sto lir. Kaj je rekel?«

»Je rekel: Gospa, hočete pol litra mleka več na dan?«

★

Na porodniškem oddelku v čakalnici mož ves nervozen čaka in hodi gor in dol. Končno se odpro vrata in bolničarka ljubeznivo reče:

»Čestitam, Lepo punčko imate.«

On pa srečen, a vendar zaskrbljen, vpraša: »In moja žena?«

Bolničarka pa: »Tudi ona, seveda, tudi ona.«

»Mamica, koliko pa stane en kilogram moje sestrice?«

»Zakaj pa to vprašaš?«

»Zato, ker jo kar naprej merite in tehtate.«

★

Uradnik za okencem: »Glejte, tu ste pozabili postaviti piko na i!«

»Klient: »Oprostite, jo hočete postaviti vi, ker imate pero v roki?«

Uradnik: »Zal ne, ker mora biti ista pisava.«

★

Pri zdravniku.

»Morate mnogo jesti in se čim manj gibati.«

»To je pa nemogoče.«

»Zakaj?«

»Če se ne gibljem, ne morem jesti. Sem pismonoša.«

★

Sramežljiv mladenič je bil povabljen na večerjo in je ves čas premišljeval, kako bi se približal lepi gostiteljici. Končno se je ta sama obrnila k njemu s pripombo:

»Nocoj vam pa jed sploh ne tekne, kako to?«

Mladenič pa ves srečen: »Vsak možki, ki bi sedel poleg vas, bi izgubil tek.«

★

Stara mama je Andrejčka prosila naj teče do nabiralnika in odda vsa božična voščila.

Fantek se je kmalu vrnil in ves ponosen povedal: »Veš, stara mama, sem hotel že vreči v nabiralnik, pa sem opazil, da so vse kuverte odprte. Potem sem jih zaprl in zmetal v nabiralnik. Še dobro, da sem opazil, ne?«

MLADIKO lahko kupite

V TRSTU:

- v knjigarni Fortunato
- v Tržaški knjigarni
- v prodajalni časopisov na končni postaji openskega tramvaja
- pri Parovelu v galeriji Tergesteo

NA OPCINAH:

- v prodajalni časopisov na končni postaji openskega tramvaja

V DOLINI:

- v trgovini Kos

V GORICI:

- v Katoliški knjigarni

Ta številka je bila zaključena 25. februarja 1969.

R I M - Slovenski „*Hotel Bled*“ ITALIJA
Lastnik Vinko LEVSTIK

ROMA - Via S Croce in Gerusalemme 40 - Tel. 777-102, 7564783

Blizu železniške postaje - Direktna zveza z avtobusom št. 3

Domača kuhinja - Vse sobe s prhami.

TVRDKA

Kerže

USTANOVljena LETA 1888

TRST

TRG S. GIOVANNI, 1

TEL. 35-019

Emajlirani štedilniki najmodernejših oblik na vsa goriva. Popolna oprema z kuhinje, jedilnice, restavracije iz emajla, nerjavečega (Inox) jekla, stekla itd. Električni likalniki, sesalci za prah, pralni stroji, grelci za vodo, hladilniki. Dekorativni predmeti umetne obrti, od keramike do brušenega kristala. Lestenci ter vse vrste električnih luči, klasične in moderne oblike.

CENA 200.- LIR